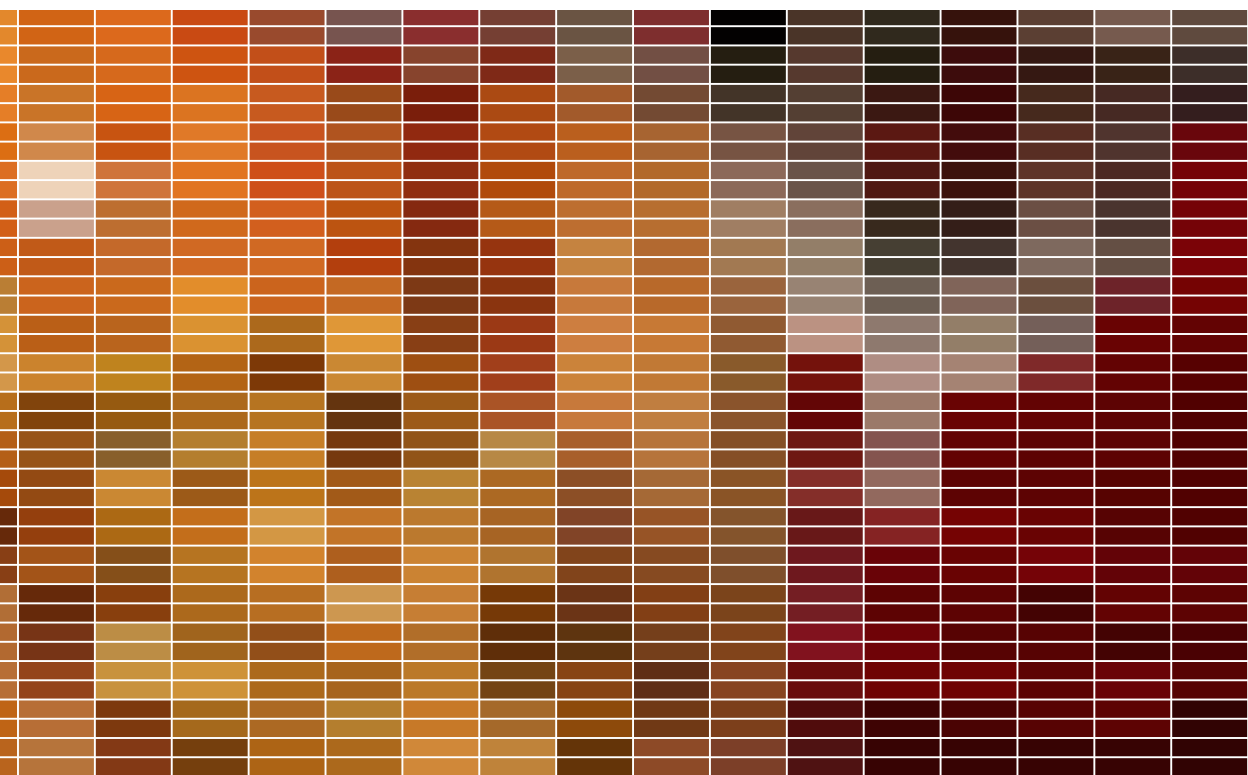

Građanski odgoj i obrazovanje

Modul: Zakon u razredu - prema kulturi vladavine prava i demokracije

Priručnik za nastavnike

NAKLADNIK

Agencija za odgoj i obrazovanje
Donje Svetice 38, 10000 Zagreb
www.azoo.hr

ZA NAKLADNIKA

Vinko Filipović, prof.

UREDNIK

Miroslav Mićanović

PRIRUČNIK PRIREDILA

Nevenka Lončarić-Jelačić, prof.

OBLIKOVANJE I SLOG

KaramanDesign

www.karaman-design.com

TISAK

Teovizija d.o.o.

ISBN 978-953-7290-29-0

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu
Nationalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 796483

IZVORNIK

Manual for Mock Trial

Center for Civic Education

5145 Douglas Fir Road, Calabasas, CA 91302

(818) 591-9321 (818) 591-9330

www.civiced.org

© Agencija za odgoj i obrazovanje, 2012.

© Centar za građanski odgoj, 2009.

Materijali korišteni u ovom priručniku prevedeni su i prilagođeni u
Agenciji za odgoj i obrazovanje sukladno Međunarodnoj licenci

Program su poduprli

Centar za građanski odgoj i Ministarstvo prosvjete SAD-a

Zadržavamo autorska prava. Upitnici iz teksta mogu se koristiti u svrhu poučavanja. Zabranjen je bez prethodne pisane suglasnosti vlasnika autorskih prava pretpisak ili uporaba ovoga izdanja u druge svrhe elektroničkim, mehaničkim ili nekim drugim putem, preslikavanje ili presnimavanje te bilo koji oblik pohranjivanja ili pretraživanja podataka.

Građanski odgoj i obrazovanje

Modul: Zakon u razredu – prema kulturi vladavine prava i demokracije

Priručnik za nastavnike

Izradili:

Marilyn R. Cover

izvršna direktorica, Classroom Law Project, Oregon

Susan Marcus

konzultantica, Classroom Law Project, Oregon

Đuro Sessa

konzultant, sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske

mr. sc. Marin Mrčela

konzultant, sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske

Agencija za odgoj i obrazovanje

Zagreb, 2012.

Sadržaj

1. Uvod	9
1.1. Razlozi za izvođenje simuliranog suđenja	9
2. Ciljevi	10
3. Ustavna načela na koja ukazuje simulirano suđenje	10
4. Načelo pravne države	11
5. Načelo postupovne i korektivne pravde	14
5.1. Pojmovi: pravda, vlast, odgovornost	14
5.2. Korektivna pravda	14
5.3. Razlika između prijestupa i povrede	15
5.4. Zašto se postupovna pravda često naziva <i>kamenom temeljcem slobode ili srcem prava?</i>	18
5.5. Važne vrijednosti i interesi koji mogu biti zaštićeni ili ugroženi postupkom	20
5.6. Postupovna pravda i ustavnost	21
5.7. Što je suđenje? Što je simulirano suđenje?	22
6. Simulacija suđenja u kaznenom postupku	23
7. Simulacija suđenja u parničnom (građanskom) postupku	27
8. Dva glavna pravosudna sustava	29
8.1. Usporedba sudskog postupka u Hrvatskoj i SAD-u: sličnosti i razlike	30
9. Priprema suđenja	31
9.1. Rječnik sudnice	31
9.2. Sudnica	33
9.2.1. Grafički prikaz sudnice u hrvatskom sustavu suđenja	34
9.2.2. Grafički prikaz sudnice u američkom sustavu suđenja	35
9.3. Prikaz odvijanja suđenja za uvježbavanje	35

9.4.	Odabir predmeta.	36
9.5.	Koraci od kojih se sastoji suđenje	36
9.5.1.	Koraci u građanskom postupku (američkom i hrvatskom).	36
9.5.2.	Koraci u američkom kaznenom postupku	37
9.5.3.	Koraci u hrvatskom kaznenom postupku	38
9.6.	Pripremanje učenika za suradnju	40
9.7.	Anglosaksonski i kontinentalni sustav.	40
9.8.	Podjela uloga u simuliranom suđenju.	40
9.8.1.	Upitnik za podjelu uloga	41
9.9.	Profesionalne odgovornosti u simuliranom suđenju	42
9.10.	Koji su zadaci državnog odvjetništva/tužitelja? Koji su zadaci obrane?	49
9.11.	Timski rad na razradi uloga.	49
9.12.	Uvježbavanje suđenja i rješavanje problema.	50
9.13.	Vođenje suđenja: sa ili bez porote	50
9.14.	Trajanje pojedinih dijelova suđenja	51
9.15.	Pregled jedinice koja obrađuje simulirano suđenje u osamnaestodnevnom kalendaru	51
10.	Suđenje	53
10.1.	Pričanje priče koja je predmet suđenja	53
10.2.	Pitanja koja se odnose na suđenje	53
10.3.	Uvodna pitanja iz predmeta Simon protiv Swifta i Gimnazije Eastside.	53
10.4.	Činjenice/sažetak predmeta.	54
10.5.	Razumijevanje pravnih pitanja koja se tiču suđenja	55
10.6.	Kviz za svjedoke u predmetu Simon protiv Swifta i Gimnazije Eastside.	55
10.7.	Rješenje kviza svjedoci u predmetu Simon protiv Swifta i Gimnazije Eastside.	56
10.8.	Obrana.	58

10.9. Primjer hrvatske optužnice	59
10.10. Teret dokaza	59
10.11. Grafički prikaz tereta dokaza.	61
10.12. Vaga tereta dokaza	62
10.13. Ponavljanje čitanja iskaza svjedoka.	62
10.14. Vremenski slijed slučaja u predmetu »Simon protiv Swifta« i Gimnazije Eastside	63
10.15. Provjeravanje dodatnih činjenica	66
10.16. Analiza iskaza svjedoka.	67
10.17. Primjer analize iskaza svjedoka radi utvrđivanja jakih i slabih strana	67
10.18. Ispitivanje	70
10.19. Pravila o dokazima i prigovorima	70
10.20. Razrada pravnih pitanja za obje strane u postupku: pravna pozadina.	71
10.21. Vennov dijagram.	72
10.22. Uvodna riječ	72
10.23. Tekst uvodne riječi	72
10.24. Završna riječ	74
10.25. Tekst završne riječi.	74
10.26. Strategije osvrta na predmet	75
11. Nakon suđenja.	76
11.1. Osvrt na suđenje.	76
11.2. Osvrt na ustavna načela.	76
11.3. Pitanja za usporedbu u radnom listiću za učenike	77
11.4. Odgovori na pitanja za usporedbu u radnom listiću za učenike.	79
11.5. Osvrt na simulirano suđenje	81
11.6. Angažiranje stručnjaka u razredu	82
11.7. Proširivanje tema za simulirano suđenje	82

11.8. Važna suđenja	83
11.9. Alternativno rješavanje sporova – mirenje ili sudski postupak?	83
12. Suradničko učenje	85
13. Popis predmeta za simulirano suđenje	89
14. Smotre simuliranih suđenja	90
14.1. Školske, županijske i državna smotra simuliranih suđenja	90
14.2. Etički kodeks za sudionike smotri simuliranih suđenja	90
15. Internetske stranice za dodatno istraživanje/pomoć.	92

1. Uvod

1.1. Razlozi za izvođenje simuliranog suđenja

Učitelji i učenici moraju znati zbog čega sudjeluju u ovom projektu. Informiranje o razlozima provođenja neke aktivnosti opravdava vrijeme provedeno u razredu i izvan njega te ukazuje na način uklapanja novog iskustva u važan obrazovni kontekst. Učitelji i učenici mogu proširiti popis obrazovnih rezultata prije, za vrijeme ili nakon što obrade jedincu simuliranog suđenja.

Ovu strategiju možemo primijeniti u radu s učenicima svih razina znanja i sposobnosti te s učenicima različitih stupnjeva obrazovanja. Simulirana suđenja možemo koristiti u područjima kao što su društvene znanosti, prirodne znanosti, književnost, povijest, etika, vjeronauk, filozofija, strani jezici i drugo.

Uključivanje standarda i ciljeva koji se ostvaruju u odgojno-obrazovnoj ustanovi povezuje simulirano suđenje s važnim ciljevima cjelokupnog hrvatskog odgojno-obrazovnog sustava.

Važno je napomenuti činjenicu koja se odnosi na simulirano suđenje na bilo kojoj obrazovnoj razini, tj. da cilj ove aktivnosti nije precizno preslikavanje stvarnog suđenja, već je to novo iskustvo učenja za učitelje, učenike i stručnjake koji vam u tome pomažu. Naglasak ne smije biti na savršenstvu izvedbe, već na ugodnom uvježbavanju i količini vremena koju ćete potrošiti na razgovor o izvedbi. Refleksivni osvrt i sažimanje pomaže učenicima da još jednom ponove osnovne dijelove suđenja i bolje razumiju cijelo iskustvo, uključujući i vještine koje su im bile potrebne za uspjeh. Drugim riječima, imajte na umu da simulirana suđenja trebaju biti ugodno novo iskustvo učenja.

U simulacijama učenici trebaju ono što su naučili primijeniti u životnim situacijama niskog rizika, što omogućuje nastavnicima da procijene jesu li usvojili podatke na takav način da ih doista mogu koristiti u svojoj ulozi građana.

Simulacije zahtijevaju od učenika da koriste vještine razmišljanja više razine. Učenici ih razvijaju jer su aktivno uključeni u simulacije. Kulminacija simulacije često podrazumijeva publiku, što motivira učenike da naporno rade i istaknu se kvalitetom.

2. Ciljevi

1. Pružiti potporu razvijanju samopouzdanja, sigurnog nastupa, vještine govorenja, kritičkog razmišljanja i timskog rada te poboljšanju **osnovnih vještina** čitanja, pisanja, govorenja, raščlanjivanja i zaključivanja te komunikacijskih vještina slušanja i suradnje.
2. Učenicima omogućiti bolje razumijevanje pravosudnog sustava – od pravila za izvođenje dokaza do ponašanja u sudnici. To pridonosi povećanju njihove svijesti o važnosti prava u demokratskom društvu i povećava razumijevanje temeljnih prava kojima raspolažu hrvatski učenici na osnovi hrvatskog Ustava i u komparativnom smislu američki učenici na osnovi američkog Ustava.
3. Osigurati praktično iskustvo izvan sudnice i u sudnici na osnovi kojeg će učenici učiti o **pravu, društvu i sebi samima**. Učenicima omogućiti razmišljanje o tome kako društvo rješava sporove i ocjenjuje pravičnost donesenih odluka.
4. U komparativnim simuliranim sudskim procesima upoznati koje su sličnosti i razlike između hrvatskog i američkog sudskog procesa (vidi 8.1. *Usporedba sudskog postupka u Hrvatskoj i SAD-u: sličnosti i razlike*).

3. Ustavna načela na koja ukazuje simulirano suđenje

Načela koja su bit demokratskoga građanstva i koja omogućuju razmatranja i izvođenja postupaka koji će osigurati pravičnost pravosudnog sustava jesu:

- *pravna država*
- *pretpostavka nevinosti*
- *teret dokaza*
- *zakonito postupanje*
- *prava optuženika*

Sudske odluke trebaju se temeljiti na navedenim načelima. Učenici ih trebaju razumjeti da bi mogli valjano izvoditi simulirana suđenja i davati osvrte na suđenja. Objašnjenja navedenih pojmova nalaze se u nastavku teksta.

4. Načelo pravne države

Načelo pravne države znači da su i vlada i oni kojima se vlada predmet djelovanja zakona. Vladine odluke i postupci događaju se na temelju donesenih zakona, a ne samovoljnih radnji ili dekreta.

Glavni vidovi pojma »pravne države« uključuju sljedeće:

Pravna država *bitna* je komponenta svakog slobodnog društva. Zakonita prava pojedinaca ne mogu se učinkovito zaštititi ako ona ne postoji. Kaže se da tamo gdje prestaje zakon, počinje tiranija.

- Pravna država razlikuje se od »vladavine ljudi« ili proizvoljnih pravila pojedinaca kada nisu sigurna prava nijednog čovjeka. Pravna je država stoga suprotnost:
 - vladavini na osnovi trenutnog hira ili inata, osobne sklonosti prema samovoljnom presuđivanju onih koji imaju političku moć ili provode zakon;
 - pravilima izmišljenima za one koji su na vlasti.

Pravna država štiti prava pojedinaca. Ona to čini tako što osigurava da moć u rukama javnih dužnosnika i onih koji postupaju u njihovo ime, poput policije i vojske, bude ograničena.

- Država mora slijediti *utvrđene, pisane zakone* – zakone koji su donijeti prije njihove primjene – koji su *opće poznati, nisu pretjerano općeniti i lako su razumljivi*.
- U pravnoj državi zakon u potpunosti obvezuje državu i državne dužnosnike, uključujući vojsku i policiju, u jednakoj mjeri u kojoj obvezuje i širu javnost.
- U pravnoj državi svi su pred zakonom jednaki i svi se zakoni na isti način odnose na sve ljude. Jednaka primjena prava jest ono što odvjetnici i suci nazivaju »jednakom pravnom zaštitom«.
- Pravna država osigurava red, predvidivost i sigurnost pojedinaca i društva. Ako oni koji su na vlasti poštuju zakone, svi koji žive u nekom pravnom sustavu mogu predvidjeti postupanje javnih dužnosnika jer se ono događa u granicama koje su utvrđene zakonom.
- Primjena zakona mora biti *općenita i nepristrana*. Ne mogu postojati ljudi na koje se zakon primjenjuje, kao što su, na primjer, obični ljudi, i oni drugi na koje se on ne primjenjuje, kao što su članovi vlade, pripadnici vodećih političkih stranaka, vojske i nekih drugih skupina.

- U pravnoj državi pravila se donose u skladu s načinom donošenja zakona zapisanim u Ustavu i pravosudnom sustavu jer se jedino tada smatraju zakonima.
- Pravna država nije isto što i vladavina *zakona*. »Pravna država« znači više od same upotrebe zakona da bi se vladalo – diktatori su često upotrebljavali »zakone« da bi ugnjetavali društvo. »Pravna država« uključuje uvjet da svaki zakon mora ispuniti minimalne standarde pravde i pristojnosti. Ona podrazumijeva i da je zakone donijelo zakonodavno tijelo ili parlament koji predstavlja građane jedne države.
- Pravna država zahtijeva da suci i sudovi – pravosuđe – budu neovisni od političke manipulacije ili kontrole.

Bez pravosuđa oslobođenog političke manipulacije i kontrole prevelika se moć može akumulirati u rukama onih koji su u poziciji prisiljavati suce na tumačenje i primjenu zakona u skladu sa željama moćnika.

- Samo pravosuđe oslobođeno političke kontrole može osigurati pravično i sustavno provođenje pravde.
- Bez takva oblika sudske neovisnosti zakoni se ne mogu jednako primjenjivati na državne dužnosnike i obične građane.
- U nekim političkim sustavima porote sastavljene od običnih građana važna su kontrola državne moći. Porote to čine odbijanjem osuđivanja onih koje su vlasti pogrešno optužile, ili pak mogu osuditi optuženika kaznom manjom od one koju je zatražilo tužiteljstvo.
- Uz mali broj iznimaka suđenja moraju biti *otvorena za javnost*, a tiskanim medijima treba omogućiti slobodno objavljivanje članka o sudskim postupcima.
- Sucima, kao i svim drugim čimbenicima ustavne vlasti, ovlasti moraju biti predmet ustavnih ograničenja. Bez takvih ograničenja država ima pravosudnu prevlast.

Postojanje pravne države bitno je jamstvo da će državna vlast biti ograničena. To znači da je država ograničena ili spriječena činiti neke stvari temeljem pristanka onih kojima se vlada na osnovi Ustava.

- Budući da ustavnost zahtijeva ograničenu vlast, pravna je država temeljni vid ustavnosti, jer ona ograničava ovlasti države.
- Prihvatanjem pravne države postupci običnih građana, onih koji to nisu te državnih dužnosnika (uključujući vojsku i policiju), ograničeni su na ono što je zakonom dopušteno.

- Država kojom upravlja učinkovita vladavina prava omogućava ljudima da planiraju vlastite živote uz jamstvo da se država neće miješati ukoliko se pridržavaju zakona. Ovakvo je uvjerenje bitno za slobodno društvo.
- Ipak, točno je da u društvima s vladavinom prava država na razne načine ograničava pojedince na temelju zakona:
 - tako npr. država općenito propisuje gdje netko može sagraditi kuću, koliku minimalnu plaću netko mora platiti svojim zaposlenicima te na taj i na mnoge druge načine ograničava slobodu.
 - ipak, slobodno društvo ono je u kojem svatko radi što želi u okvirima koje postavlja zakon.

Pravna država podrazumijeva *pravično i nepristrano* postupanje prema pojedincima u svakoj fazi sudskog postupka, kaznenog i građanskog.

ŠTO VI MISLITE?

1. Je li pravna država bitna za zaštitu slobode? Zašto jest, ili zašto nije?
2. Kako se pravna država može nametnuti onima koji imaju političku moć?
3. Na koji se način »pravna država« razlikuje od »vlдавine ljudi« ili »vlдавine zakona«?
4. Na koji način porote mogu izvršiti provjeru zloupotrebe državne moći u slobodnom društvu?
5. Zbog čega je zahtjev da suđenje mora biti otvoreno za javnost bitan za uspostavu pravne države i slobodnog društva?
6. Koja je razlika između pravne države i zloupotrebe zakona od strane autoritarnog režima koji time želi podčiniti stanovništvo?
7. Kakav je odnos između pravne države i konstitucionalizma?

5. Načelo postupovne i korektivne pravde

5.1. Pojmovi: pravda, vlast, odgovornost

Pojmovi pravde, vlasti i odgovornosti temelji su na kojima počiva pravni sustav. Njihovo savladavanje potiče učenike na razmišljanje i nudi mogućnost primjene demokratskih načela u svakodnevnom životu.

5.2. Korektivna pravda

Korektivna pravda bavi se pravičnim i ispravnim odgovorima na *prijestupe* i *povrede*. U svim društvima postoje situacije u kojima neki pojedinac ili skupina pojedinaca nanese nepravdu ili zlo drugom pojedincu. U nekim su slučajevima takav prijestup ili povreda slučajni, a u nekima namjerni. Od najranijih civilizacija pa do danas ljudi smatraju da svaki prijestup ili povredu, odnosno štetu nanijetu drugoj osobi, treba na neki način ispraviti.

Idealno bi ispravljanje značilo da se stvari vrate u stanje u kojem su bile prije nego što su se dogodili prijestup ili povreda. U nekim je slučajevima to moguće, no u najvećem broju slučajeva nije moguće. Osoba npr. može vratiti ukradeno, ali ne može vratiti izgubljeni život. Budući da nije uvijek moguće vratiti stvari u prijašnje stanje, ljudi su osmislili druge načine pravičnog i izravnog reagiranja na prijestup ili povredu.

Ispravni odgovori na prijestupe i povrede vrlo su različiti i u nekim slučajevima ne zadovoljavaju potrebu za korektivnom pravdom jer se neke druge vrijednosti i interesi mogu učiniti važnijima. To se događa kada netko odluči zanemariti ili oprostiti počinjeni prijestup ili povredu, odnosno poslužiti se nekim načinom obrazovanja mladog prijestupnika. U nekim drugim slučajevima ispravan se odgovor sastoji od naknade, novčane kazne, pritvora, pa čak i kažnjavanja smrću.

Iako je glavni cilj korektivne pravde ispraviti skrivljeno na pravičan način, ispravni odgovori često su u interesu *prevencije*, što znači da okrivljenika treba spriječiti da ponovi prijestup ili povredu, ili u interesu *zastrašivanja*, dakle odvraćanja drugih od počinjenja prijestupa ili povreda iz straha od mogućih posljedica.

5.3. Razlika između prijestupa i povrede

Postoje znatne razlike između pojma prijestupa i povrede.

- *Prijestup* je ponašanje kojim se krši dužnost ili odgovornost propisana zakonom, pravilima, običajima ili moralnim načelima.
- *Povreda* je zlo ili šteta nanijeta osobama ili imovini, ili kršenje osobnih prava.
- Prijestup može, ali i ne mora izazvati povredu. Povreda također može, ali ne mora uključivati prijestup.

RAZMATRANJA KOJA MOGU POMOĆI PRI UTVRĐIVANJU PRAVIČNOG I ISPRAVNOG ODGOVORA NA PRIJESTUPE I POVREDE

Dok je u nekim situacijama utvrđivanje pravičnog i ispravnog odgovora na prijestup i povredu razmjerno jednostavno, u drugima se pojavljuje velik broj različitih pitanja koja treba uzeti u obzir kod donošenja odluke. U nastavku iznosimo neka od tih pitanja.

OCJENJIVANJE TEŽINE PRIJESTUPA ILI POVREDE I UTVRĐIVANJE RAZMJERNOG ODGOVORA NA NJIH

Jedno od najstarijih i najvažnijih načela koje se primjenjuje kod odgovaranja na prijestup ili povredu jest načelo *razmjernosti*, što znači da, ako želimo da odgovor bude pravičan, on mora biti razmjeran težini prijestupa ili povrede. To se često iskazuje izrekom »neka kazna bude primjerena zločinu«.

Da bismo ocijenili težinu prijestupa ili povrede, moramo uzeti u obzir njihov:

- **Opseg.** Koliko je ljudi ili stvari njima pogođeno?
- **Trajanje.** Koliko je dugo trajalo ponašanje koje je izazvalo prijestup ili povredu?
- **Posljedice.** Koja je težina nanijetog zla ili štete? Hoće li posljedice biti trajne?
- **Stupanj nedopustivosti.** Koji je stupanj nedopustivosti prijestupa u smislu poimanja dobra i zla, ljudskog dostojanstva ili drugih vrijednosti?

ISPITIVANJE RELEVANTNIH OSOBINA OSOBE ILI OSOBA KOJE SU POČINILE
PRIJESTUP ILI POVREDU TE OSOBE ILI OSOBA KOJE SU PRETRPJELE PRIJESTUP
ILI POVREDU

- **Stanje svijesti osobe ili osoba koje su počinile prijestup ili povredu**

Stanje svijesti osobe ili osoba koje su počinile prijestup ili povredu jedan je od najvažnijih elemenata koje treba razmotriti kod utvrđivanja ispravnog odgovora na počinjeni prijestup ili povredu. Na primjer, treba razmotriti elemente kao što su:

- **Namjera.** Je li osoba (ili osobe) namjerno počinila prijestup ili povredu?
- **Nepažnja.** Je li osoba (ili osobe) postupala s nepažnjom, ne vodeći računa o predvidivim rizicima?
- **Bezobzirnost.** Je li osoba (ili osobe) namjerno zanemarila očite rizike od teške povrede ili štete?
- **Saznanje o izglednim posljedicama.** Je li osoba (ili osobe) znala, ili je trebala znati da je ono što čini pogrešno i da bi moglo imati za posljedicu povredu?
- **Kontrola.** Je li osoba (ili osobe) imala fizičku i mentalnu kontrolu nad svojim postupcima?
- **Dužnost ili obveza.** Je li osoba (ili osobe) bila dužna postupiti ili ne postupiti na određeni način kako bi spriječila prijestup ili povredu?
- **Važnije vrijednosti ili interes.** Je li osoba (ili osobe) imala neke druge važne vrijednosti, interese, odgovornosti ili motive kojima bi opravdala svoje postupke?

DRUGA VAŽNA RAZMATRANJA GLEDE OSOBE (ILI OSOBA) KOJA JE POČINILA
PRIJESTUP ILI POVREDU

- **Povijest.** Je li osoba (ili osobe) u prošlosti počinila slične prijestupe ili povrede?
- **Karakterne osobine.** Je li osoba (ili osobe) općenito pouzdana, pažljiva, nenasilna i poštuje tuđa prava?
- **Osjećaj žaljenja ili kajanja.** Je li osobi (ili osobama) žao zbog njezina ponašanja ili uopće nije zabrinuta zbog prijestupa ili povrede koju je nanijela?
- **Uloga.** Je li osoba djelovala sama ili s drugima, kao vođa ili samo kao manje važan sudionik?

RAZMATRANJA GLEDE OSOBE (ILI OSOBA) KOJA JE ŽRTVA PRIJESTUPA ILI POVREDE

- **Uloga.** Je li osoba (ili osobe) koja je žrtva prijestupa ili povrede pridonijela počinjenju istih?
- **Mogućnost oporavka.** U kojoj je mjeri žrtva (ili žrtve) prijestupa ili povrede sposobna oporaviti se od tih prijestupa ili povreda?

DRUGE VRIJEDNOSTI I INTERESI KOJI SU RELEVANTNI KOD ODLUČIVANJA KAKAV ĆE BITI ODGOVOR NA PITANJA KOJA SE TIČU KOREKTIVNE PRAVDE

U nekim se situacijama vrijednosti i interesi, osim onih koji se tiču korektivne pravde, mogu korisno uzeti u obzir kod odlučivanja o odgovorima na počinjene prijestupe i povrede. U nekim situacijama ispravan odgovor može poslužiti svrsi korektivne pravde i istovremeno štiti i druge vrijednosti i interese. U drugim pak situacijama ispravan odgovor može zahtijevati prevagu drugih vrijednosti i interesa nad interesom da se ispravi prijestup ili povreda. Na primjer:

- **Odvraćanje, prevencija, red i sigurnost.** U društvu u kojem postoje pravedna i učinkovita institucionalna sredstva ispravnog odgovaranja na prijestupe i povrede veća je vjerojatnost da će se s prekršiteljima postupati na ispravan način, veća je vjerojatnost da će prijestupi i povrede biti spriječeni i onemogućeni, ljudi će biti manje skloni uzimati stvari u svoje ruke i kršiti prava drugih, a društvo će u cjelini biti uređenije i sigurnije.
- **Ljudsko dostojanstvo.** Neki odgovori na probleme koji se tiču korektivne pravde mogu vrijedati nečiji osjećaj ljudskog dostojanstva. Primjeri uključuju mjere koje krše, u slučaju američkog Ustava, zabranu »okrutnih i neobičnih kazni« kao što je mučenje koje vrijeđa moralne osjećaje društva ili koje, ako je u široko rasprostranjenoj primjeni, degradira društvo.
- **Ljudski život.** Neki tvrde da svaki ljudski život treba smatrati svetim i nepovredivim pa stoga smrtna kazna nije ispravan odgovor na prijestupe i povrede. Drugi pak tvrde da smrtna kazna ne samo što je pravedna i ispravna već ona promiče vrijednosti ljudskog života jer odvraća potencijalne ubojice i ostale prekršitelje.
- **Milost.** Ponekad ispravan odgovor traži od društva da »pravdu ublaži milošću«.
- **Rehabilitacija.** U nekim slučajevima ispravan odgovor može biti pokušaj da se prekršitelja (ili prekršitelje) rehabilitira.

- **Distributivna pravda.** S pojedincima ili skupinama koje se smatraju odgovornima za počinjenje sličnih prijestupa i povreda treba postupati na isti način, osim ako postoje dobri razlozi za drugačije postupanje.
- **Troškovi.** U nekim situacijama troškovi ispravljanja stvari mogu biti nepristupačni ili premašivati korist koja se očekuje od ispravljanja.

ŠTO VI MISLITE?

1. Možete li navesti primjere prijestupa koji ne uključuju povredu i povreda koje ne uključuju prijestup?
2. Možete li navesti primjere situacija u kojima ispravno reagiranje možda neće ispraviti prijestup ili povredu, ali će poslužiti ostvarivanju nekih drugih vrijednosti ili interesa?
3. Koja je važnost stanja svijesti osobe koja je počinila prijestup ili povredu za utvrđivanje ispravnog odgovora na prijestup ili povredu?
4. Koja je važnost karakternih osobina pojedinaca koji su počinili prijestup ili povredu i karakternih osobina onih koji su žrtve prijestupa ili povrede za utvrđivanje ispravnog odgovora na prijestup ili povredu?
5. Zašto je važno da društvo ima učinkovita institucionalna sredstva ispravnog odgovora na počinjenje prijestupa ili povreda? Kakve bi posljedice moglo snositi društvo koje nema takva sredstva protiv prijestupa ili povreda?

5.4. Zašto se postupovna pravda često naziva *kamenom temeljcem slobode ili srcem prava*?

Postupovna pravda odnosi se na pravičnost načina prikupljanja informacija i donošenja odluka posebice, ali ne i isključivo, od strane državnih institucija kao što su sudovi, policija i pravosuđe. Ne odnosi se na pravičnost odluka što je obično u žiži zanimanja distributivne ili korektivne pravde.

Postupovna pravda često se naziva *kamenom temeljcem slobode* ili *srcem prava*. Analitičari političkih sustava tvrde da je stupanj postupovne pravde u nekoj zemlji dobar pokazatelj razine slobode, poštivanja ljudskog dostojanstva i drugih osnovnih ljudskih prava u zemlji. Nepostojanje postupovne pravde karakteristika je autoritarnih i totalitarnih režima, dok je poštivanje postupovne pravde osnovni pokazatelj de-

mokratskog političkog sustava. Iako se najveća pažnja uobičajeno posvećuje postupovnoj pravdi u državnim institucijama poput policije i sudova, važno je uspostaviti postupovnu pravdu i u ostalim granama i organima vlasti, ali jednako tako i kod rješavanja privatnih problema kao što je prikupljanje informacija ili donošenje odluka kod kuće, u zajednici, na poslu i u gospodarstvu.

Ciljevi su postupovne pravde:

- povećati izgleda da će sve informacije potrebne za donošenje informiranih, mudrih i pravednih odluka biti prikupljene;
- osigurati mudro i pravedno korištenje informacija kod donošenja odluka;
- zaštititi važne vrijednosti i interese kao što su život, sloboda, vlasništvo, privatnost, ljudsko dostojanstvo, distributivna i korektivna pravda i učinkovitost.

Postoji određeni broj uvjeta ili kriterija koji su korisni za utvrđivanje jesu li postupci prikupljanja informacija i donošenja odluka poštjeni i da li štite ili ugrožavaju ostale važne vrijednosti i interese.

UVJETI KORISNI ZA UTVRĐIVANJE POSTUPAKA PRIKUPLJANJA INFORMACIJA I DONOŠENJA ODLUKA

- **Sveobuhvatnost.** Da li postupci prikupljanja informacija osiguravaju da će sve relevantne informacije koje su neophodne za donošenje mudre i pravedne odluke biti prikupljene iz svih relevantnih izvora?
- **Upozorenje.** Da li postupci predviđaju odgovarajuće upozorenje u pogledu vremena i razloga provođenja izvida koji će svim zainteresiranim stranama omogućiti da se na primjeren način pripreme za sudjelovanje u postupku?
- **Učinkovito predočenje.** Da li postupci omogućavaju zainteresiranim stranama da učinkovito predoče informacije koje donositelji odluka moraju razmotriti? Da bi to bilo moguće treba, na primjer, omogućiti da netko ima na raspolaganju kvalificirane osobe koje će pomoći pri predočenju informacija.
- **Predvidivost i fleksibilnost.** Jesu li postupci dovoljno predvidivi (unaprijed utvrđeni) i fleksibilni (prikladni za promjene i prilagodbe) kako bi promovirali pravičnost?
- **Pouzdanost.** Da li postupci osiguravaju vjerodostojnost i pouzdanost prikupljenih informacija?

- **Nepriistranost.** Da li postupci osiguravaju nepriistranost – nepostojanje naklonjenosti ili predrasuda – kod donošenja odluka?
- **Javno praćenje.** Da li postupci omogućavaju zainteresiranim pojedincima da prate način na koji se informacije koriste kod donošenja odluka?
- **Osiguravanje otkrivanja i ispravljanja pogrešaka.** Da li postupci omogućavaju zainteresiranim stranama da prate učinjeno kako bi se mogle otkriti i ispraviti pogreške?

5.5. Važne vrijednosti i interesi koji mogu biti zaštićeni ili ugroženi postupkom

Život. Postupci mogu zaštititi živote nedužnih od samovoljne upotrebe moći koja može ugroziti život. U sustavima u kojima je dopuštena smrtna kazna postupovna zaštita optuženika bitna je radi zaštite života nedužnih. Neodgovarajuća postupovna zaštita u raznim situacijama ugrožava ljudski život.

- **Sloboda.** Postupci kao što je pravo zatočenih da im se omogući pojavljivanje pred sudom u razumnom roku kako bi se provjerila zakonitost njihova pritvaranja može štiti slobodu optuženih. To se pravo uobičajeno naziva *habeas corpus*, koje se općenito smatra jednom od temeljnih zaštita slobode pojedinca od zloupotrebe državne vlasti.
- **Imovina.** Postupci se mogu primjenjivati u cilju zaštite prava pojedinaca na imovinu od samovoljne pljenidbe imovine, ili pljenidbe u zakonite svrhe koja, međutim, nije kompenzirana.
- **Privatnost.** Postupci kao što su pretrage osobe, doma ili imovine mogu predstavljati kršenje prava pojedinca na privatnost.
- **Ljudsko dostojanstvo.** Postupci poput iznuđenih priznanja mogu predstavljati povredu osnovnog poimanja prava pojedinaca da se s njima postupa dostojanstveno bez obzira na njihove prijestupe.
- **Distributivna pravda.** Postupci koji nekim pojedincima daju veća prava na sudjelovanje od drugih mogu predstavljati kršenje osnovnih načela distributivne pravde.
- **Korektivna pravda.** Postupci koji mogu povećati ili smanjiti mogućnost donošenja odluka koje služe interesima korektivne pravde.
- **Učinkovitost.** Ispravno osmišljeni i provedeni postupci mogu povećati učinkovitost prikupljanja informacija i donošenja pra-

vednih odluka, dok pogrešni postupci mogu smanjiti šanse za donošenje pravednih odluka i zahtijevaju skupa sredstva za ispravljanje pogrešaka ili njihovih posljedica.

5.6. Postupovna pravda i ustavnost

Prepoznavanje važnosti postupovne pravde dokazuje praksa u demokratskim državama u prvom redu uključivanjem širokih zahtjeva za postupovnom pravdom u ustavima tih država. Ovi se zahtjevi prvenstveno odnose na postupovnu zaštitu pojedinaca od samovoljnih uhićenja, pritvaranja ili kažnjavanja zatvorom; postupovnu zaštitu pojedinaca od samovoljnih pretraga osoba i imovine; postupovnu zaštitu optuženikovih prava na pravično suđenje pred nepristranim sudom te pravo na ulaganje žalbe na presudu.

U bilo kojem sustavu vlasti država ima ovlast, pod određenim okolnostima, pojedincima uskratiti život, slobodu, imovinu i druga temeljna prava. Velika vrijednost koja se poklanja pravima pojedinaca u liberalnim demokracijama dovela je do usavršavanja postupovne zaštite pojedinaca od samovoljne upotrebe moći države. Slijede primjeri takve postupovne zaštite koja postoji u demokratskim pravnim sustavima.

Prava pojedinaca na:

- unaprijed utvrđene postupke, a ne postupke koji su izmišljeni na licu mjesta
- sudski postupak koji je *otvoren za javnost* i ne odvija se u tajnosti
- suđenje s porotom u građanskim i kaznenim predmetima
- primoravanje svjedoka da se pojave na sudu u svrhu svjedočenja
- zastupanje u sudskom postupku preko odvjetnika
- odvjetnika kojeg plaća država ako optuženik nema dovoljno sredstava da sam plati odvjetnika
- informiranost policije o nekim pravima pojedinca pri uhićenju
- prihvaćanje dokaza od strane tužitelja u sudskom postupku samo ako je policija ispunila određene uvjete slijedeći propisana pravila njihova prihvaćanja
- zaštita od grubih i okrutnih kazni poput fizičke brutalnosti ili psihološke torture.

Prava osoba *da ne budu*:

- žrtve nerazboritih pretraga ili pljenidbi

- prisiljeni odgovarati na pitanja koja bi ih mogla inkriminirati
- dva puta suđeni za isti zločin (zabrana dvostruke inkriminacije)
- žrtve *ex post facto* zakona, što znači da im se sudi za djela koja su postala kaznenim djelima tek nakon počinjenja
- suđeni za kazneno djelo koje je počinio član njihove obitelji ili rođak, ili da ne budu žrtve skupnog kažnjavanja bilo koje vrste. Pojedinac je odgovoran *samo za vlastite postupke* (ili, u nekim okolnostima, za djela maloljetne osobe).

ŠTO VI MISLITE?

1. Koje argumente možete iznijeti za i protiv tvrdnje da je postupovna pravda *kamen temeljac slobode*?
2. Kako pokušaji osiguravanja postupovne pravde mogu ugroziti druge važne vrijednosti i interese?
3. Kakav je odnos postupovne pravde prema vrijednostima i načelima demokratskih sustava?
4. Kakav je odnos postupovne pravde prema pravnoj državi i ustavnosti?
5. Koje vrste gore spomenute zaštite možete pronaći u Ustavu svoje zemlje i drugim zakonima? Koliko se učinkovito oni provode?

5.7. Što je suđenje? Što je simulirano suđenje?

Razlika između ovih dviju vrsta suđenja (stvarnog i simuliranog) nameće potrebu za nekim prilagodbama. **Učenici *ne* uče kako će postati odvjetnici. Uče promišljati i biti učinkoviti građani.** Možda vam mogu biti od pomoći rasprave o mitovima vezanim za suđenja koja se prikazuju na televiziji.

Koji bi postupak trebalo slijediti? Hrvatski, američki ili oba? Ako imate dovoljno vremena i energije, rad na hrvatskoj i američkoj verziji pružit će vam znatno veće obrazovno iskustvo i mogućnost analiziranja obaju sustava.

6. Simulacija suđenja u kaznenom postupku¹

Postupak na sudu protiv osobe okrivljene da je počinila neko kazneno djelo jedan je od postupaka kojim se na zakonom ustanovljen način može ograničiti ili uskratiti jedno od temeljnih čovjekovih ustavnih prava – sloboda. Sve države imaju pravila kojima je određeno kako treba postupati, što država smije, a što ne smije kada ograničava prava i slobode te koja su prava i dužnosti okrivljenika u postupku koji se naziva kazneni postupak. Naš Zakon o kaznenom postupku svojim pravilima čini isto, nastojeći osigurati ravnotežu između dvije oprečne težnje; težnje za učinkovitošću prema kojoj svaki poznati počinitelja kaznenog djela treba biti uhvaćen i kažnjen te težnje za sprečavanjem neopravdanog kaznenog progona i osude nedužne osobe. Djelotvornost kaznenog postupka ne mjeri se time hoće li okrivljenik biti osuđen ili oslobođen, već time kako je postupak vođen te jesu li poštivana okrivljenikova prava, ustav i zakon. Zato kažemo da kazneni postupak treba biti pravičan, tj. da postupak mora biti proveden sukladno postupovnim pravilima bez obzira na to kakav je ishod postupka, a ako je okrivljenik kriv, tada postupak treba biti pravedan – okrivljenik treba biti osuđen na kaznu koja odgovara njegovoj krivnji i svim ostalim konkretnim okolnostima.

U kaznenom postupku imamo dvije suprotstavljene strane. Državu, koju zastupa državni odvjetnik i koji kazneno progoni drugu stranu, okrivljenika, za kojeg smatra da je počinio neko kazneno djelo. Za neka, lakša, kaznena djela kazneni progon država je prepustila privatnoj osobi, privatnom tužitelju, ali najveći broj kaznenih djela progona se po službenoj dužnosti i to čini državni odvjetnik. Te dvije suprotstavljene strane, po prirodi stvari, imaju suprotne težnje; država želi da okrivljenik za kojeg smatra da je počinio kazneno djelo bude proglašen krivim i osuđen po zakonu, a okrivljenik želi biti oslobođen jer smatra da nije kriv ili ako smatra da je kriv, želi dobiti najmanju moguću kaznu. Država je jača od okrivljenika, ona je u prednosti jer iza sebe ima represivni aparat čiji je najpoznatiji predstavnik policija. Zato očito slabija strana, okrivljenik, ne bi imao nikakve mogućnosti protiv tako moćnog protivnika da ne postoje pravila »igre« koja su dužni poštivati obje strane. Okrivljenik je dužan povinovati se zahtjevima države koji su na zakonu utemeljeni, a država mora poštivati njegova temeljna ljudska prava i slobode u mjeri koja je određena zakonom. Sud nadzire »igru«, pazi

¹Mr. sc. Marin Mrčela, sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske

poštuju li se pravila i na kraju donosi odluku koja može biti osuđujuća, oslobađajuća ili odbijajuća (ako iz nekog formalnog razloga optužba mora biti odbijena).

Neka su od okrivljenikovih prava nastala kroz dugogodišnju borbu i predstavljaju civilizacijsko i demokratsko dostignuće te su zajednička mnogim državama. Jedno od tih dostignuća jest i pretpostavka nedužnosti prema kojoj se nitko ne smije smatrati krivim sve dok mu na zakonu utemeljen sud u zakonito provedenom postupku pravomoćno utvrdi krivnju. Iduće važno pravo jest pravo na branitelja, svaki okrivljenik ima pravo na stručnu pomoć u kaznenom postupku, a zakon određuje situacije i kada okrivljenik mora imati branitelja koji je njegov procesni pomoćnik i koji mu pomaže u postupku na sudu. Pravo na šutnju također je jedno od okrivljenikovih prava i ono znači da okrivljenik nije dužan iskazivati u postupku koji se vodi protiv njega, on nije dužan pružati dokaze protiv sebe jer je teret dokazivanja na državi; državni odvjetnik mora dokazati krivnju, drugim riječima, okrivljenik ne treba dokazivati svoju nedužnost jer se ona, vidjeli smo, pretpostavlja. Iduće okrivljenikovo pravo jest pravo predlaganja dokaza koji mu idu u korist i pravo ispitivanja dokaza koji ga terete. Ako država s moćnom i skupom mašinerijom skuplja i predlaže dokaze protiv okrivljenika, on mora imati mogućnost predlaganja dokaza koji mu idu u korist, a mora imati i mogućnost očitovati se te ispitati dokaze koji ga terete. Jedino tako, uz još neka zakonska prava, moguće je ostvariti načelo jednakosti oružja prema kojem svaka stranka u postupku mora imati jednako razumne mogućnosti predstaviti svoje viđenje spora pod uvjetima koji je ne stavljaju u podređeni položaj naspram druge strane. Konačno, treba spomenuti i još jedan standard koji se također razvio kroz duže vrijeme, a to je načelo izdvajanja nezakonitih dokaza. Bilo bi sasvim nepravično ako bi sudske odluke bile utemeljena na dokazima koji su pribavljeni na nezakonit način pa zato dokazi koji su pribavljeni teškim kršenjem zakona ne smiju uopće ostati u spisu. Takvi dokazi moraju biti izdvojeni i sud ih uopće ne smije koristiti pri odlučivanju.

Ova načela i standardi zajednički su američkom i hrvatskom kaznenom postupku. Ipak, između ta dva sustava kaznenog procesnog prava postoje znatne razlike pri čemu je teško reći koji je sustav bolji. Možda bismo mogli reći da je neki sustav zanimljiviji, ali to bi bio dojam koji se pretežito mjeri medijskim predstavljanjem i dostupnošću jednog sustava u odnosu na drugi. No, razlike su znatne, a neke sastavnice američkog sustava uveli smo u hrvatski kazneni postupak i zato ih je važno proučavati, uočavati razlike i sličnosti, radi boljeg razumijevanja jednog i drugog postupka.

Jedna od uočljivijih razlika leži u tome što prema američkom pravu odluku o krivnji donosi porota, najčešće 12 osoba koje nisu pravnici i koje odlučuju na temelju predstavljenih im dokaza. U Hrvatskoj odluku o krivnji donosi sudac ili sudsko vijeće, dakle pravno stručne osobe koje također ocjenjuju na temelju predstavljenih im dokaza. U obje države i sud je ovlašten pozivati svjedoke ili tražiti neke dokaze, samo to se u Americi čini vrlo rijetko jer u tom sustavu povijesno preteže tzv. stranački postupak gdje stranke u sporu nastoje uvjeriti porotu u ispravnost svojih gledišta. U Hrvatskoj, također povijesno gledano, uloga je suda aktivnija jer je na ovim prostorima dugo bio na snazi postupak koji je imao snažne inkvizitorne sastavnice; postupak je bio ustrojen kao uredovanje suda prema okrivljeniku, a ne kao spor dvije ravnopravne strane.

Druga važna razlika jest u poziciji i obvezi okrivljenika koji odluči iskazivati u postupku. U Americi okrivljenik tada ima ulogu i obveze svjedoka, on prije iskaza polaže prisegu i dužan je govoriti istinu. Tužitelj ga ima pravo unakrsno ispitati kao i svakog drugog svjedoka obrane. Okrivljenik ne smije odbiti odgovor ni na pitanje koje bi ga moglo inkriminirati. U Hrvatskoj okrivljenik nema ulogu svjedoka, on ne polaže prisegu, nije dužan govoriti istinu, a u svakom trenutku može odlučiti da više ne želi iskazivati ili da ne želi odgovarati na nečija pitanja. Nikakav negativan zaključak po njega ne smije biti izveden ako se okrivljenik koristi tim svojim pravom.

Ovdje treba ukazati samo na još jednu razliku između američkog i hrvatskog kaznenog postupka. Kod izvođenja dokaza uloga je suda u Americi pasivna, svjedoka ispituju samo stranke. Američki sudac vrlo se rijetko upušta u postavljanje pitanja svjedocima koje su stranke pozvale jer bi se na taj način, kako to kaže američki profesor Langbein, spustio u arenu stranačkog sukoba gdje bi mu prašina dvoboja zamutila vid. Sudac se samo upliće kada treba riješiti spor oko (ne)dopuštenosti pitanja. Sudac u Hrvatskoj na raspravi je mnogo aktivniji te često i sam ispituje svjedoke te odlučuje koje dokaze treba provesti, a najčešće i sam, bez aktivnosti stranaka, odlučuje kada treba zabraniti odgovor na neko pitanje.

U Hrvatskoj smo preuzeli »američki« način ispitivanja svjedoka; izravno ili glavno ispitivanje te unakrsno ispitivanje već gledamo u našim sudnicama, ali to nije istovjetno američkom načinu. Najnovije izmjene idu u tom pravcu i za očekivati je da će suđenja u hrvatskim sudnicama biti u tom dijelu sličnija američkom načinu ispitivanja svjedoka.

Upravo te podudarnosti, ali i razlike ono su što je dijelom predmet i obrazovanja kroz simulirana suđenja. Uz učenje prava učenici, a i na-

stavnicima, imaju mogućnosti vidjeti način ophođenja u sudu, tko se sve pojavljuje u sudnici i koju ulogu imaju te koja je uloga suda i sudskog postupka uopće. Možda je najvažnije da učenici mogu sami sudjelovati u sporenju i time vidjeti na svojoj koži što znači dokazati ili osporiti neku činjenicu na način koji je primjeren formalnom postupku i koji treba biti dostatno uvjerljiv i logičan, istovremeno možebitno i snažan, ali na primjeren, kulturni i civilizacijski način.

Simulacije suđenja su, kako bi to rekli naši partneri, »win-win« situacija. Nitko ne gubi i svi dobivaju. Suci u novoj poziciji rada s učenicima i nastavnicima imaju priliku prenijeti svoja znanja, ali i steći nova znanja i iskustva u osjetljivom području obrazovanja mladih ljudi kojima imaju priliku objasniti osnove sudbenog sustava i postupka, čemu on služi te možda i pokazati da sudstvo i nije tako loše kako se o njemu često piše. Nastavnici imaju mogućnost ući u drugačije područje, pripremiti učenike, a potom i svjedočiti njihovoj preobrazbi u vrsne odvjetnike, pripremljene svjedoke, vještake i okrivljenike koji se u sudnici osjećaju kao u svojoj sobi, ali se istovremeno ponašaju primjerenom sudnici te sigurno, ali i odlučno u zastupanju svojih stavova. Konačno, učenici kroz igranje uloga spoznaju drugi svijet koji ima svoja pravila i način života, a bez kojega je demokratsko društvo nezamislivo jer u njega ulaze mnogi ljudi kada više nemaju drugih načina za ostvarenje nekog svojeg prava, životnog pitanja ili rješavanje spora. U tom svijetu učenici uče neka nova pravila razmišljanja i ponašanja koja im mogu pomoći pri snalaženju u često okrutnom svijetu »odraslih«. Istovremeno, mogu spoznati ulogu suda i stručnjaka koji se na sudu pojavljuju te vidjeti da sudovi postoje zbog građana, a ne građani zbog sudova.

Simulacija suđenja u obrazovnom srednjoškolskom programu svakako može pridonijeti ostvarenju navedenih ciljeva. Ovaj priručnik samo je neizbježan alat koji pomaže sudionicima u tom procesu koji je usmjeren prvenstveno demokratskom i civilizacijskom obrazovanju mladih ljudi kroz otvoren i međusobno uvažavajući dijalog. Konačan je rezultat, bez imalo patetike, na tom području, boljitak svih nas.

7. Simulacija suđenja u parničnom (građanskom) postupku²

Svaki sudski postupak bez obzira na granu sudovanja određen je unaprijed utvrđenim pravilima koja vrijede za čitav postupak od njegova pokretanja do njegova završetka.

Ta pravila određuju se u kontinentalnom, ali sve više i u sustavu zakona Common Law.

U Republici Hrvatskoj postupanje suda, stranaka i drugih sudionika u postupku (punomoćnika, svjedoka, vještaka, državnih tijela) uređena su Zakonom o parničnom postupku.

Svaki zakon, a pogotovo postupovni propis kao što je to zakon o parničnom postupku, uređuje jasna pravila postupanja sa svrhom da se nakon provedenog postupka po tim jasnim i unaprijed postavljenim pravilima donese zakonita odluka.

Dakle, pravila procedure nisu sama sebi svrha već postoje zato da rezultat postupanja po tim unaprijed uređenim pravilima dovede do zakonitog rezultata, pružanja pravne zaštite jednoj od stranaka u postupku bez obzira radi li se o onoj stranci koja je inicirala postupak tražeći da joj se pruži određen oblik pravne zaštite ili se radi o onoj stranci koja je »uvučena« u postupak kao tužena stranka.

Parnični postupak temelji se na određenim načelima kao što je načelo da sud odlučuje samo u granicama postavljenog zahtjeva, što znači da ne može dosuditi više od onog što se traži niti nešto drugo od onog što se traži.

Također u parničnom postupku vrijedi načelo da stranke slobodno raspolažu svojim pravima, što znači da tužitelj može u svako doba odustati od svog zahtjeva a da ga u tome bilo tko ne može spriječiti, a tužena strana može u svako doba priznati zahtjev i time preuzeti obvezu ispunjenja onog što se od nje traži.

Sud odlučuje na temelju usmenog raspravljanja, s time da svaka stanika mora imati pravo izjasniti se o zahtjevu i tvrdnjama druge strane.

Zato se kaže da pravila parničnog postupka nisu ništa drugo nego pravila dobrog odgoja gdje se svakom daje mogućnost izjasniti se o argu-

²Đuro Sessa, sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske

mentima druge strane i u tom izjašnjavanju mora mu se osigurati da to učini slobodno i bez ograničenja.

Naravno, zbog prava, koja proizlaze iz Ustava RH i Europske konvencije o ljudskim pravima, da svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni sud u fer postupku i u razumnom roku odluči o njegovim pravima i obvezama, pravila postupka koja osiguravaju pošteno suđenje (fer postupak) imaju brojna i složena pravila koja su jamstvo ostvarivanja Ustavom ustanovljenog prava.

Posebno to može doći do izražaja u predmetu koji imamo pred sobom. To zato što se u ovom predmetu od suda zahtijeva da pruži tužitelju sudsku zaštitu zbog povrede njegova prava na čast, ugled i dostojanstvo koje mu je povrijeđeno člankom u novinama.

Složenost ovakvog postupka, a i svakog drugog u kojem se odlučuje o takvoj pravnoj zaštiti, leži u tome što s jedne strane štiti osobno pravo svakog na njegovu čast, ugled i dostojanstvo koje je povrijeđeno nekom neistinitom tvrdnjom ili komentarom koji objektivno prikazuje takvu osobu kao nečasnu, bez ugleda i recimo to tako vrijednu svakog prezira, a s druge strane mora se štiti i pravo slobode javne riječi, pravo na slobodno izražavanje i pravo javnosti da zna i bude informirana.

Te dvije tendencije apsolutno su suprotstavljene i nije ih lako pomiriti, ako je to uopće moguće. No, valja imati na umu da niti jedno od ovih prava, koja su inače impostirana i u našem Ustavu, nema jaču snagu ili veću važnost pa je stoga uloga suda u svakom takvom postupku naći pravičnu ravnotežu.

Pri tome se polazi od nekih pomoćnih pravila kao što je primjerice pravilo da su činjenice svete, a komentari slobodni, dakle da se ne smiju objavljivati neistine kao i to da svako ograničenje slobode javne riječi kada se određuje bilo zakonom bilo sudskom presudom u konkretnom postupku mora biti takvo da je u funkciji i u ravnoteži s pravom koje se štiti i da je takvo ograničenje nužno u demokratskom društvu. (čl. 10. Europske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda).

U ovom postupku tužitelj od izdavača traži isplatu određenog iznosa. Taj iznos nije nikakvom vagom izmjerena svota koja bi bila ekvivalent povrijeđene časti, ugleda i dostojanstva tužitelja, već je taj iznos zadovoljština (satisfakcija) za tužitelja, jer ako mu bude isplaćena, on može za sebe ostvariti neku drugu materijalnu korist kao »svojevrsnu utjehu«.

Zato uvijek kada se barata tzv. »duševnim bolima« to je samo termin kojim se želi dati sadržaj takvoj nematerijaliziranoj šteti.

8. Dva glavna pravosudna sustava

KRATKA POVIJEST DVAJU PRAVOSUDNIH SUSTAVA

Rječnik *Black's Law* opisuje *Civil Law* kao »*Građanski zakon Rima... izvorno provodeći u Rimskom Carstvu, koji je još u primjeni u kontinentalnoj Europi i u većini ostatka svijeta*«.

Ovaj pisani rimski akt može se smatrati izdankom prvog zakonskog akta koji je napisao Hamurabi 1792. pr. Krista u Babilonu. Nakon pada Rimskog Carstva veći dio Europe vratio se nepisanom sustavu »narodnog« prava baziranom na običajima i moralnom zakonu. Tijekom srednjeg vijeka u Europi, počevši otprilike od 11. stoljeća, razvio se novi sustav kako crkvenih tako i državnih zakona, s profesionalnim odvjetnicima, sucima i pravničkim školama. Počevši od dokumenta Magna Carta iz 1215. godine te drugih događaja iz 16. stoljeću, engleski kraljevi bili su primorani dati određena prava građanima, a to je vodilo stvaranju *Common Law* ili kontradiktornog sustava. Ovaj su sustav u Ameriku prenijeli kolonisti.

Pravosudni sustav koji se primjenjuje u SAD-u razvio se u Velikoj Britaniji. Drugi glavni pravosudni sustav nastao je u kontinentalnoj Europi i vuče korijene iz rimskog prava. Oba sustava poštuju vladavinu zakona te neovisno i nepristrano sudstvo. Ova se dva sustava često opisuju kao **kontradiktorni i inkvizitorski** sustav. Mnoge sudnice u današnjoj Europi bile bi uvrijeđene kad bi ih se opisalo kao »inkvizitorske«. Izraz ih podsjeća na *razdoblje inkvizicije*, kada su se kršila ljudska prava mnogih pojedinaca. Važno je znati da se ovi sustavi razvijaju i mijenjaju, prihvaćajući iskustva drugih.

U Hrvatskoj je sudski sustav kombinacija tradicionalnog sustava, koji se koristi u kontinentalnoj Europi, i elemenata britanskog sustava.

Common Law sustav opisuje se kao kontradiktorni sustav.³ Pretpostavlja da će se do pravde doći suprotstavljajući oprečne stavove. Svaka strana (ili protivnici) u građanskom ili kaznenom postupku treba što čvršće i uvjerljivije prikazati svoj stav. Svaka strana mora učiniti sve što može da pobije protivničke svjedočke, dokaze i argumente. Kontra-

³Margaret S. Branson, *Civic Mosaic: Comparing Political Systems Around the World*, Center for Civic Education, Calabasas, California. Tradicionalni opisi dvaju pravosudnih sustava preuzeti su iz navedene knjige i koriste se s dopuštenjem autorice.

diktorni sustav pretpostavlja da se suci ponašaju poput arbitara. Istina će izaći iz poštene i nadahnute polemike. Glavna je uloga porote da posluži kao presuditelj o činjenicama. Porotnici trebaju biti nepristrani. Oni trebaju slušati dokaze koji se iznose u procesu i trebaju odlučiti tko govori istinu i koja strana zaslužuje pobjedu.

Sustav građanskog zakona koristi takozvanu inkvizitorsku proceduru za razliku od kontradiktorne procedure *Common Law*. Do istine bi se trebalo doći ispitivanjem činjenica pod vodstvom suca za razliku od suprotstavljanja obrane i optužbe. U sustavu *Common Law* sudac ima pasivniju ulogu i ima ulogu nepristranog arbitra. U sustavu *Civil Law* sudac preuzima inicijativu i vodi slučaj. Njegova je uloga voditi istragu, provjeravati dokaze i saslušavati svjedoke. Pravo na suđenje pred porotom u kaznenim slučajevima postoji u oba zakonodavna sustava, ali uloga se i oblik porote razlikuju. U sustavu *Civil Law* porota se može sastojati od 12 osoba izabranih da predstavljaju presjek društvene zajednice. Može imati oblik laika savjetnika u Vijeću sa sucem i ne mora biti obvezatno da donesu jednoglasnu odluku.

Common Law sustav primjenjuje se samo u zemljama engleskoga govornog područja, dok *Civil Law* sustav ima širi doseg. Danas se primjenjuje u većini europskih zemalja, kao i u Aziji, Africi i Južnoj Americi. Također se primjenjuje u kanadskoj pokrajini Québecu i u američkoj saveznoj državi Louisiani.

8.1. Usporedba sudskog postupka u Hrvatskoj i SAD-u: sličnosti i razlike

Provedite raspravu u razredu o usporedbi između američkoga i hrvatskog pravnog sustava. Naglasak treba biti na oba sustava da bi se razumjela njihova bit. Budite oprezni i nemojte ocjenjivati koji je od ta dva sustava »bolji«. Sudac u Hrvatskoj u kaznenom predmetu traži gotovo stopostotnu sigurnost u pogledu tereta dokaza za razliku od američkog standarda »izvan razumne sumnje«. U kaznenome predmetu u Hrvatskoj sude jedan sudac i dva porotnika. U hrvatskom postupku državni odvjetnik sjedi na desnoj strani, za stolom okrenutim prema sucu, obrana sjedi na lijevoj strani, a svjedok tijekom svjedočenja sjedi za malim stolom licem okrenut prema sudskom vijeću. Iako se optuženiku postavljaju pitanja, u hrvatskom sustavu optuženik se ne smatra svjedokom. Optuženik prema tome nije obvezan govoriti istinu!

9. Priprema suđenja

9.1. Rječnik sudnice

Potrebno je posvetiti dovoljno vremena svladavanju pojmova koji se upotrebljavaju na suđenjima, kao što su iskaz svjedoka, uvodna riječ, završna riječ itd. Na svakom suđenju upotrebljavaju se tehnički i stručni pojmovi koje treba definirati i koje učenici moraju razumjeti.

Afidavit, izjava pod prisegom – pisana izjava o činjenicama dana pod prisegom pred osobom ovlaštenom za prisege.

Afirmativna obrana – odgovor optuženika na tužbu koji sadrži nove činjenice i argumente koji bi mogli biti povoljni za optuženika.

Optužba – kaznena optužba koja nije dokazana.

Odvjetnik – osoba koja obavlja privatnu praksu u najmanje jednoj jurisdikciji i koja je ovlaštena zastupati klijente u kaznenim i građanskim predmetima. To uključuje pravno savjetovanje, sastavljanje pravnih dokumenata i zastupanje stranaka pred sudovima, upravnim tijelima i ostalim sudištima.

Izvan (razumne) sumnje – razina dokaza koja je potrebna da se osoba osudi za kazneno djelo. Ona ne znači »uvjeren sto posto«, već znači da nema razumne sumnje u krivnju.

Pro se – pravni pojam za slučaj prijavljen bez odvjetnika; na latinskom »in propria persona«, što znači »u svoju vlastitu«, »za samoga sebe«.

Kršenje, prekršaj – povreda zakona, dužnosti ili neke druge obveze, uključujući obveze iz ugovora ili jamstava činjenjem ili nečinjenjem.

Uzročnost, izazivanje štete – ono što nanosi štetu nekom ili nečem.

Optužba – formalno optuživanje za kazneno djelo, zločin.

Građanski predmet – postupak koji nije kazneni, parnica koja se pokreće radi ostvarivanja prava ili obeštećenja.

Komparativna nepažnja, nehaj, greška – u parnici za naknadu štete utvrđenje da je tužitelj djelomično u krivu, ne zaslužuje punu odštetu za nanijete povrede. Na primjer, ako 40% krivnje za neki nesretni slučaj počiva na tužitelju, njegova će odšteta biti umanjena za 40%.

Tužba – (1) prva pravna isprava koja se ulaže u jednoj građanskoj parnici. Uključuje izjavu o povredi ili šteti koju je tuženik nanio tužitelju

i zahtjev za obeštećenje koje će naložiti sud; (2) U kaznenom predmetu izjava dana pod prisegom da je optuženik počinio djelo koje ima obilježje kaznenog djela za koje ga se tereti.

Nehaj koji izaziva posljedice – obrana kod koje se utvrđuje da tužitelj i optuženik dijele krivnju za djelo počinjeno iz nehaja. Ako se dokaže, tužitelj ne može biti obeštećen.

Kazneni predmet – kazneni postupak koji pokreće tužitelj/državni odvjetnik zaposlen od strane savezne, državne ili lokalne vlasti kojim se osoba optužuje za počinjenje kaznenog djela.

Šteta/odšteta – (1) povreda ili gubitak koji je pretrpjela neka osoba greškom neke druge osobe; (2) novac koji se traži ili je isplaćen na osnovi sudskog naloga tužitelju zbog pretrpljenih povreda ili gubitaka.

Zakonito postupanje – pretpostavka da svaka osoba koja sudjeluje u nekom pravnom sporu ima pravo na pravičnu raspravu ili suđenje. Zahtjevi za zakonitim postupanjem razlikuju se od situacije do situacije, no u načelu podrazumijevaju obavijest o optužbama i mogućnost da osoba bude saslušana.

Dužnost – zakonska obveza.

Dokazi – izjave svjedoka ili fizički predmeti koji se predočavaju sudu radi dokazivanja da je nešto istinito ili da se dogodilo.

Ispitivanje – odvjetnikovo postavljanje pitanja svjedoku na suđenju ili izvanraspravni iskaz. Kada odvjetnik ispituje svjedoka kojeg je pozvao da svjedoči na sudu, ispitivanje se naziva *izravnim* (direktnim) ispitivanjem. Kada odvjetnik suprotne strane ispituje svjedoka, ispitivanje se naziva *protuispitivanjem* (ili unakrsnim ispitivanjem).

Činjenica – nešto što zaista postoji, poznati događaj ili stvar.

Čuvenje (»rekla-kazala«) – dokazi koje je svjedok od nekog čuo.

Izuzeti svjedoka – pokazati da je svjedok nevjerodostojan

Optužnica – formalno optuživanje za kazneno djelo što čini sudac na hrvatskom sudu, a velika porota (*grand jury*) na američkom sudu.

Nevin – nije kriv ili odgovoran za neko djelo ili događaj.

Porota – u sudskom postupku grupa muškaraca i žena izabраниh da slušaju i provjeravaju određene činjenice te utvrde istinu.

Pravna odgovornost – obveza da se nešto učini ili ne učini. Tuženik u parnici za naknadu štete snosi pravnu odgovornost zbog toga što je propustio postupati s dužnom pažnjom zbog čega je tužitelj pretrpio štetu.

Nehaj, nehat – propust da se primijeni razumna količina pažnje u nastojanju da se nešto učini ili ne učini što onda ima za posljedicu štetu ili povredu nanijetu drugoj osobi.

Nije kriv – odluka u kaznenom postupku da državno odvjetništvo/tužiteljstvo nije uspjelo dokazati da je optuženik kriv.

Tužitelj – oštećena stranka u građanskom postupku koja pokreće parnicu protiv navodnog prekršitelja.

Državno odvjetništvo, tužiteljstvo (optužba) – državni odvjetnik koji pokreće kazneni postupak u ime države protiv optuženika u kaznenom predmetu.

Neposredni uzrok – u slučaju nehaja ovaj pojam označava ograničavanje odštete koju tuženik mora platiti samo na onu štetu koja je razumno predvidljiva posljedica tuženikovih štetnih radnji.

Pobijati – iznijeti informacije koje osporavaju ili oduzimaju učinak nekog argumenta.

Pobijanje – predočenje činjenica sudu koje pokazuju da svjedočenje nekog svjedoka ili dokazi koje je predočila suprotna strana nisu istiniti.

Dogovor parničara o točnosti činjenica (stipulacija) – (1) dogovor stranaka u sporu ili sudskom postupku da je neka činjenica istinita ili neprijeporna; (2) dogovor stranaka o konkretnom postupku ili radnji kao što je stipulacija da bi se produljilo vrijeme za odgovor na tužbu.

Svjedočenje, iskaz – dokazi koje svjedok iznosi pod prisegom.

Svjedok – osoba koja ima saznanje o činjenicama koje su povezane s predmetom u kojemu se sudi i koja svjedoči.

Tužba zbog skrivljene smrti – sudski postupak koji pokreće obitelj pokojnika protiv osobe koja je skrivila smrt.

9.2. Sudnica

Formalnost koja vlada na sudu ukazuje na ozbiljnost sudskog postupka i poticaj je građanima da poštuju instituciju čije sudske odluke nekim ljudima ponekad zauvijek promijene život. Učenici mogu iskazati poštovanje prikladnim odijevanjem, primjerenim jezikom, pristojnim ponašanjem poput ustajanja kada sudac ulazi u sudnicu ili kada vam se izravno obraća pri čemu se trebate uljudno zahvaliti (»Hvala, časni suče«). Učenici trebaju naučiti kako međusobno komunicirati u sudnici, kako se obraćati odraslim osobama te da je nedopustivo bilo se s kime

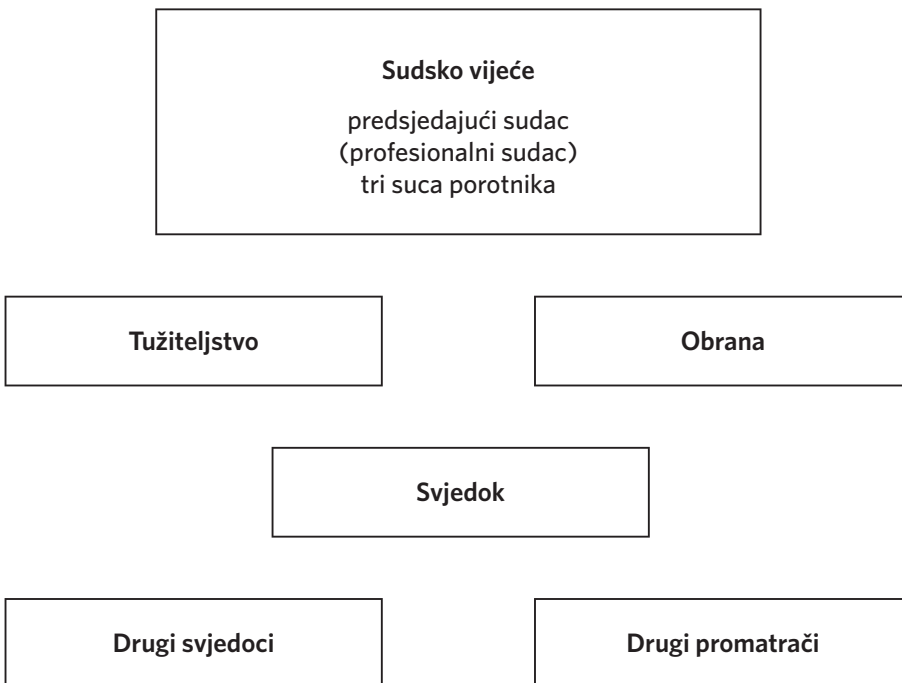
svađati tijekom suđenja. Grafički prikaz izgleda sudnice u hrvatskom odnosno američkom sustavu učenicima će pružiti sliku funkcioniranja dvaju pravosudnih sustava.

Opširnije u poglavlju *Usporedni prikaz dva pravosudna sustava*.

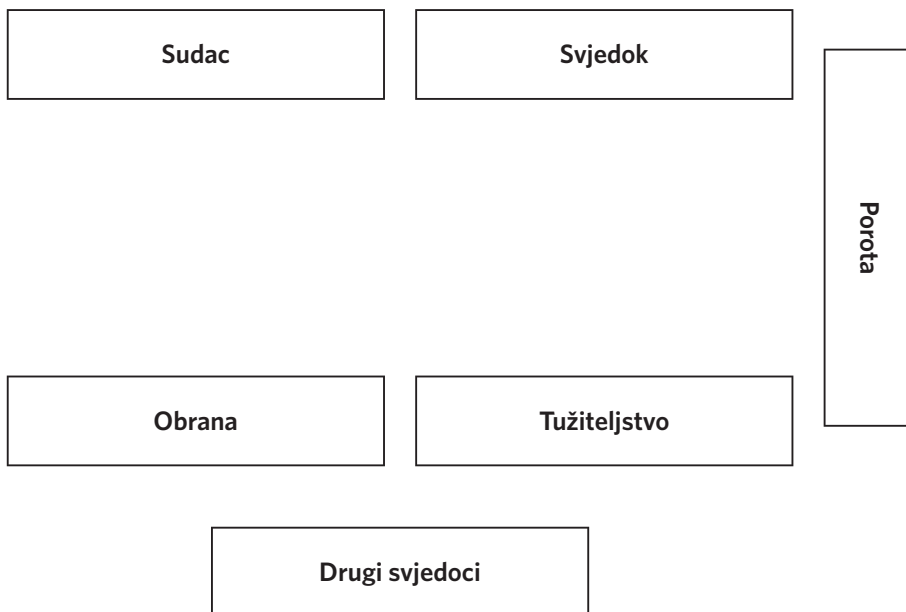
Razgovarajte o sudskom osoblju i njihovim ulogama: sucu, svjedocima, poroti i ostalima. To će učenicima omogućiti razumijevanje uloge osoba koje rade na sudu. Vrlo je korisno uspoređivanje hrvatskog i američkog pravosudnog sustava.

Napomena: U Hrvatskoj sudac diktira zapisničaru ono što će biti zapisano u službenom zapisniku sa suđenja. U američkom sustavu sudski zapisničar bilježi svaku riječ izgovorenu tijekom sudskog postupka.

9.2.1. Grafički prikaz sudnice u hrvatskom sustavu suđenja

9.2.2. Grafički prikaz sudnice u američkom sustavu suđenja

9.3. Prikaz odvijanja suđenja za uvježbavanje

Upotreba prikaza koji bilježi tijek suđenja učenicima će poslužiti kao pregled onoga što se događa u sudnici i pomoći da ovladaju i steknu sigurnost za izvođenje simuliranog suđenja i bez tog prikaza.

Opširnije u poglavlju *Usporedni prikaz dva pravosudna sustava*.

Za uvježbavanje kratkog simuliranog suđenja može se koristiti predmet *Država protiv Randalla* (kazneni predmet) i predmet, *Vickers protiv Hearsta* (građanski predmet). Oba ova predmeta imaju samo 4 svjedoka i služe kao skraćeni i prihvatljiv oblik za uvježbavanje ispitivanja s ciljem shvaćanja važnosti iskaza svjedoka i mogućnosti primjene prava na činjenice iz svakog konkretnog predmeta.

9.4. Odabir predmeta

Kod odlučivanja koji ćete predmet izabrati morate voditi računa o broju učenika, ciljevima koje ima razred ili skupina, o tome je li se grupa sastaje u vrijeme nastave ili izvan nje, o posebnim interesima učenika, dostupnosti prevedenih materijala, složenosti iskaza svjedoka i/ili eventualnoj mogućnosti izvođenja suđenja pred nekim auditorijem. Kazneni predmet poput *Država protiv Randalla* može jako dobro poslužiti u ograničenim vremenskim mogućnostima i pogodan je kao uvod u postupanje u nekom složenijem predmetu.

(Vidi 13. *Popis predmeta za simulirano suđenje.*)

Pročitajte predmet *Simon protiv Swifta i Gimnazije Eastside*. Nakon što učenici prvi put vide materijale, treba im omogućiti da se upoznaju s bogatstvom izvora informacija koje im stoje na raspolaganju. Pokažite im sažetak, tužbu i odgovor na tužbu, popis svjedoka, izjave svjedoka, dokazne predmete, popratne materijale, popis prigovora.

9.5. Koraci od kojih se sastoji suđenje

Materijali koji se odnose na pojedine korake suđenja »putokaz« su pomoću kojeg će učenici shvatiti da redosljed tijekom suđenja nije proizvoljan. Redosljed suđenja temelji se na načelima koja su pretpostavka zakonitog postupanja.

9.5.1. Koraci u građanskom postupku (američkom i hrvatskom)

1. Sudski službenik poziva na red u sudnici, imenuje se slučaj
2. Prisega porote
3. Uvodna riječ tužitelja
4. Uvodna riječ tuženika
5. Prisega svjedoka
6. Izravno ispitivanje svjedoka tužitelja
7. Protuispitivanje svjedoka tužitelja
8. Izravno ispitivanje svjedoka tuženika
9. Protuispitivanje svjedoka tuženika
10. Izravno ispitivanje svjedoka tuženika
11. Protuispitivanje svjedoka tuženika
12. Izravno ispitivanje svjedoka tuženika

13. Protuispitivanje svjedoka tuženika
14. Izravno ispitivanje svjedoka tuženika
15. Protuispitivanje svjedoka tuženika
16. Izravno ispitivanje svjedoka tuženika
17. Protuispitivanje svjedoka tuženika
18. Završna riječ tužitelja
19. Završna riječ tuženika
20. Pobijanje od strane tužitelja
21. Upute suca poroti (odvija se u prostoriji za porotu)
22. Porota izabire predsjednika
23. Porota razmišlja prije donošenja odluke
24. Porota objavljuje odluku
25. Ako je presuda odgovoran, o naknadi štete odlučuje se kasnije
26. Ako je presuda nije odgovoran, optužba se odbacuje
27. Sudac objavljuje odluku na kraju suđenja ili neki drugi dan
28. Hrvatski parnični postupak: izostavite korake 6.3.2. i od 6.3.21. do 6.3.26. i dodajte sučevo ispitivanje svjedoka.

9.5.2. Koraci u američkom kaznenom postupku

Koraci prije suđenja:

1. Povreda kaznenog zakona
2. Optužnica
3. Odgovor na tužbu
4. Odvjetnici se pripremaju za suđenje

Koraci u sudnici prije suđenja:

5. Sudski službenik poziva na red u sudnici, počinje čitanje optužnice
6. Odabir porote
7. Prisega porote

Počinje suđenje:

8. Uvodna riječ optužbe
9. Uvodna riječ optuženika
10. Priseganje svjedoka (provodi se za svakog novog svjedoka)
11. Izravno ispitivanje svjedoka optužbe
12. Protuispitivanje svjedoka optužbe
13. Izravno ispitivanje svjedoka optužbe
14. Protuispitivanje svjedoka optužbe
15. Izravno ispitivanje svjedoka optužbe
16. Protuispitivanje svjedoka optužbe

17. Izravno ispitivanje svjedoka obrane
18. Protuispitivanje svjedoka obrane
19. Izravno ispitivanje svjedoka obrane
20. Protuispitivanje svjedoka obrane
21. Izravno ispitivanje svjedoka obrane
22. Protuispitivanje svjedoka obrane
23. Završna riječ optužbe
24. Završna riječ optuženika
25. Pobijanje od strane optužbe

Ako postoji porota:

26. Sučeve upute poroti
27. Izbor predsjednika porote
28. Razmišljanje porotnika prije donošenja odluke
29. Porota objavljuje presudu
30. Ako je presuda *kriv*, o kazni se odlučuje kasnije
31. Ako je presuda *nije kriv*, optužba se odbacuje

9.5.3. Koraci u hrvatskom kaznenom postupku

1. Najavljuje se predmet i predstavlja vijeće sudaca. Predsjednik vijeća pita odvjetnike imaju li prigovor na sastav vijeća.
2. Predsjednik vijeća utvrđuje nazočnost zastupnika državnog odvjetništva i obrane.
3. Utvrđuje se identitet optuženika i postavljaju mu se pitanja kojima se utvrđuje identitet: ime, ime oca i majke, datum rođenja, adresa, nacionalnost, zanimanje, imovinsko stanje, bračno stanje, djeca, obrazovanje, vojna služba.
4. Državni odvjetnik čita optužnicu dok optuženik stoji.
5. Sudac pita optuženika je li razumio optužbe, podsjeća ga na njegova prava i upozorava ga na određene stvari (nema upozorenja na obvezu iskazivanja istine).
6. Sudac objašnjava optuženiku mogućnosti izjašnjavanja (nisam kriv, bez odgovora i kriv) i traži od optuženika da se izjasni o krivnji.
7. Državni odvjetnik predlaže dokaze koje će podastrijeti i u koju svrhu (iznosi što će dokazati tim dokazima/činjenicama, koje elemente kaznenog djela).
8. Odvjetnik optuženog predlaže dokaze koje će podastrijeti i u koju svrhu (iznosi što će dokazati tim dokazima/činjenicama, koje elemente kaznenog djela).
9. Predsjednik vijeća pita odvjetnike obiju strana da li se slažu ili se protive ponuđenim dokazima. Potom vijeće odlučuje koji će

dokazi biti izneseni i kojim redoslijedom. U načelu vijeće najprije sluša iznošenje dokaza optužbe. Predsjednik vijeća poziva prvog svjedoka.

10. Svjedok odgovara na pitanja predsjednika vijeća: ime, očevo ime, datum rođenja, zanimanje, adresa i eventualno srodstvo s optuženikom.
11. Predsjednik vijeća poziva svjedoka na prisegu: »Bit ćete saslušani kao svjedok i dužnost vam je govoriti istinu i iznijeti sve što vam je poznato u vezi s predmetom. Lažno svjedočenje je kazneno djelo. Niste obvezni odgovarati na sva pitanja ako bi odgovor mogao vas ili vaše bližnje izložiti sramoti, nanijeti vam znatnu štetu ili vas izložiti kaznenom progonu. Jeste li razumjeli?
12. Državni odvjetnik ispituje svjedoka.
13. Obrana postavlja pitanja svjedoku. Sugestivna pitanja nisu dopuštena.
14. Predsjednik vijeća, suci profesionalci i suci porotnici postavljaju pitanja radi razjašnjenja ili dopune svjedokova iskaza.
15. Predsjednik vijeća pita svjedoka ima li još što dodati.
16. Koraci 9–16 ponavljaju se kod svih svjedoka optužbe.
17. Predsjednik vijeća poziva svjedoke obrane (nakon što su izneseni svi dokazi optužbe). Koraci 9–16 ponavljaju se i kod svih svjedoka obrane.
18. Dokazi se diktiraju u zapisnik nakon iskaza svakog pojedinog svjedoka.
19. Optuženik pristupa. Predsjednik vijeća traži od optuženika da svojim riječima ispriča što se dogodilo.
20. Odvjetnik obrane može ispitivati optuženika, a nakon toga može ga ispitivati državni odvjetnik.
21. Predsjednik vijeća na kraju postavlja optuženiku pitanja radi razjašnjenja i nadopune zbog eventualnih nejasnoća u optuženikovu iskazu.
22. Predsjednik vijeća pita da li postoji prijedlog za dopunu izvođenja dokaza, a vijeće odlučuje ako takav prijedlog za izvođenje dodatnih dokaza postoji.
23. Završna riječ državnog odvjetnika.
24. Završna riječ obrane.
25. Predsjednik vijeća traži da optuženik ustane i pita želi li još nešto dodati, a isto pita i sve ostale sudionike u postupku.
26. Suci vijećaju i objavljuju presudu (u zasebnoj prostoriji, no za potrebe ovog simuliranog suđenja pred cijelom grupom).

9.6. Pripremanje učenika za suradnju

Učenici trebaju steći vještine suradničkog učenja koje će koristiti u izvedbi simuliranog suđenja. Važno je napraviti nekoliko vježbi o suradnji na ostvarivanju zajedničkih ciljeva.

Od posebne je važnosti visok stupanj suradnje među učenicima koja je nužna za uspješnost simuliranih suđenja.

Rezultati nedavnih istraživanja pokazuju da aktivnosti suradničkog učenja kod učenika potiču kognitivna postignuća iz raznih područja i poboljšavaju njihove stavove prema školi i međusobnim odnosima.

Opširnije u poglavlju 12. *Suradničko učenje.*

9.7. Anglosaksonski i kontinentalni sustav

Ova tema otvara prostor za uspoređivanje američkoga i hrvatskog sustava i ukazivanje na sličnosti i razlike.

9.8. Podjela uloga u simuliranom suđenju

Što je zadatak svake od uloga? Postoji nekoliko mogućih načina podjele uloga učenicima: nasumce, molba za dodjelu pojedine uloge, odluka učitelja, i sl.

Ispunite molbe za dodjelu pojedine uloge u simuliranom suđenju. Opišite uloge i vještine koje su neophodne, ali trudite se ohrabrivati učenike. Razmislite o tome da provedete razrednu provjeru koja će potvrditi vještine pojedinih učenika prije no što počnu ispunjavati molbe za dodjelu uloga. »Ti bi bio odličan odvjetnik jer znaš kako uvjeriti ljude.«

Kako uključiti cijeli razred, uloge:

- Sudac/suci 1 ili 2, ili više u Hrvatskoj. Samo odrasli, ili odrasli i učenici zajedno. Napomena: u Hrvatskoj u kaznenim predmetima postoje suci porotnici, ali ne u građanskim.
- Svjedoci (6 ili 12) uključujući optuženika, plus rezervni svjedoci.
- Odvjetnici optužbe i obrane (8 na svakoj strani).
- Sudski službenik (1) sudski redar (1).
- Porotnici: svi kojima nije dodijeljena nijedna uloga ili učenici nekog drugog razreda (samo u američkom postupku).
- Ostale mogućnosti: sudski izvjestitelj, umjetnik-crtič u sudnici, predstavnik medija.

Druga je mogućnost da uloge napišete na papiriće u šesir, pa da ih učenici izvlače, ili da učitelj izabere učenike na temelju poznavanja njihovih radnih sposobnosti.

Učenicima treba ponuditi mogućnost »brze i lake« zamjene uloga ako to smatraju potrebnim. Zamolite učenike da potvrde što će raditi u okviru svoje uloge.

9.8.1. Upitnik za podjelu uloga

Molimo da navedeš 3 uloge po svom izboru od »1« do »3«. Broj »1« je tvoj prvenstveni izbor.

Molimo da na poledini ovog lista papira napišeš razloge svog odabira.

IME: _____ DATUM: _____

Tri uloge koje želim su:

1. _____
2. _____
3. _____

Odvjetnici optužbe (4)

- ___ 1. Uvodna i završna riječ
- ___ 2. Izravno ispitivanje Kelly Simon i protuispitivanje Terrya Swifta
- ___ 3. Izravno ispitivanje Morgana Pearcea i protuispitivanje Aubreya Bradya
- ___ 4. Izravno ispitivanje Lynna Ropera i protuispitivanje Aubreya Bradya

Odvjetnici obrane (4)

- ___ 1. Uvodna i završna riječ
- ___ 2. Izravno ispitivanje Terrya Swifta i protuispitivanje Kelly Simon
- ___ 3. Izravno ispitivanje Aubreya Bradya i protuispitivanje Morgana Pearcea
- ___ 4. Izravno ispitivanje Jamiea Hagara i protuispitivanje Lynna Ropera

Svjedoci (6)

- ___ Kelly Simon ___ Morgan Pearce ___ Lynn Roper
- ___ Terry Swift ___ Aubrey Brady ___ Jamie Hagar

___ Sudac (2)

___ Sudski službenik (2)

9.9. Profesionalne odgovornosti u simuliranom suđenju

SVJEDOCI

Vaša je odgovornost istinito odgovoriti na pitanja o činjenicama vezanima uz slučaj. Pokušajte zamisliti koje su druge činjenice vezane uz navedene činjenice. U svojim odgovorima ne možete promijeniti priču koju ste dali u svojoj izjavi. Kada svjedočite, ne smijete čitati svoju izjavu ili imati bilješke. Trebali biste znati što se dogodilo. Vaš je zadatak učiniti sve da sudac i porota čuju najvažnije dijelove vaše izjave. Djelujte samouvjereno i govorite polagano i glasno tako da vas je lako čuti. Ako ne znate odgovor na pitanje, recite »Ne sjećam se.« Ako ste stručni svjedok, svakako navedite podatke o svojem stručnom znanju i iskustvu. Tijekom unakrsnog ispitivanja zamolite odvjetnika da ponovi pitanje ukoliko ga ne razumijete. Dajte si vremena prije no što odgovorite. Možda ćete samo trebati reći da ili ne. Ako se vaš odvjetnik usprotivi tome da date odgovor, ne iznosite nikakve informacije dok sudac ne odluči.

Vaš je zadatak:

1. Čitajte svoju izjavu svjedoka toliko puta koliko je potrebno da je zapamtite. Kada budete pozvani, djelujte samouvjereno i jasno govorite. Svakako se pobrinite da znate slovkati svoje prezime. Odlučite koja će biti vaša dob, adresa i zanimanje, ako se to od vas bude tražilo.
2. Nastojte doista misliti o sebi kao da ste ta osoba i osjećajte ono što bi ona osjećala. Budite u toj ulozi kada svjedočite. Neka vaše lice odražava ono što govorite (tugu, odlučnost, itd.) Neka ritam vaših odgovora bude u skladu s ritmom pitanja koja postavljaju sudac ili odvjetnik tako da ne zvuče kao da su naučeni napamet.
3. Svojoj pisanoj izjavi dodajte što je manje moguće dodatnih podataka i vodite računa o tome da oni nisu u kontradikciji s vašim drugim izjavama. Ne nagađajte koji je odgovor, ako ne znate.
4. Ako pogriješite, dopustite svojem odvjetniku da vam pomogne ispraviti pogrešku tako da ponovno postavi pitanje.
5. Na direktnom ispitivanju odgovarajte na pitanja s više riječi, ne samo s da ili ne. Pazite da ne budete preopširni. Nastojte naglasiti najvažnije činjenice koje bi sudac ili porota trebali čuti.
6. Ne komentirajte druge svjedoke ili odvjetnike.

ODVJETNICI

Odredite koja će biti teorija vašeg slučaja. Vaša teorija sastoji se od jednostavne, logične priče koja objašnjava vašu verziju onoga »što se uistinu dogodilo«. Ona mora biti usklađena s dokazima koje imate i sa zdravim razumom i shvaćanjem porote o tome kako se stvari događaju.

Objedinite činjenice kojima raspolažete:

1. Pobrinite se da iznesete činjenice koje najviše koriste vašem slučaju i povezuju činjenice s vašom teorijom slučaja, vašim teretom dokaza odgovornosti i sa zakonom.
2. Koji će svjedoci biti od najveće koristi na vašoj strani? Zašto?
3. Koji su konkretni dokazi najkorisniji za vaš slučaj i koji bi svjedok trebao svjedočiti o tom dokazu? Napravite popis svih nedosljednosti i mogućih slabosti u pričama/svjedočenjima vaših svjedoka. Razmislite o načinima na koje vaši svjedoci mogu objasniti te slabosti poroti ili sucu na istinit način koji će izazvati suosjećanje za svjedoka.
4. Odredite koje činjenice mogu oslabiti priču suprotne strane:
 - Dokaz nije pouzdan.
 - Dokaz nema smisla.
 - Dokaz ništa ne dokazuje.
 - Neki podaci čine njihovu priču manje uvjerljivom.

Napravite popis nedosljednosti i mogućih slabosti u pričama/svjedočenjima svjedoka.

Napravite popis VODEĆIH pitanja (na koja se odgovara samo s da i ne) usmjerenih na slabljenje vjerodostojnosti svjedoka. U stupac s desne strane upišite odgovor koji očekujete od tog svjedoka, s referencom na stranicu i broj retka u tekstu materijala za suđenje gdje ste pronašli taj podatak. Koji podatak želite da porota čuje na samom kraju da bi se tako ostavio trajni učinak? Napišite vodeće pitanje pomoću kojeg ćete istaknuti ono najvažnije što želite da porota sazna od tog svjedoka.

5. Razgovarajte sa svjedocima i sastavite popis važnih činjenica. Pripremite se za suđenje:
6. Odlučite kojim ćete redom zvati svjedoke. Dajte popis službeniku na početku suđenja.
7. Napišite pitanja kojima želite dobiti važne činjenice u vezi s vašim slučajem.

8. Svim svjedocima trebate postaviti identifikacijska pitanja kao npr.: Koliko imate godina? Gdje stanujete? Što ste po zanimanju? Gdje radite? Na koji ste način povezani s ovim slučajem? Imate li kakve stručne svjedodžbe?
9. Napravite popis direktnih pitanja. U stupac s desne strane upišite odgovor koji očekujete od tog svjedoka, s referencom na stranicu i broj retka u tekstu materijala za suđenje gdje ste pronašli taj podatak. Vodite računa o tome da se svako pitanje treba odnositi samo na jedan podatak. Pitanje treba navesti svjedoka da opiše scenu tako da sudac ili porota mogu vizualizirati tu scenu ili događaj.
10. Napravite popis pitanja o aktivnostima koje je vaš svjedok vidio. Usredotočite se na pitanja otvorenog tipa koja počinju riječima tko, što, kada, gdje, zašto, kako.
11. Krenite otpočetak. Izbjegavajte »skakanje s događaja na događaj«, postavljajte pitanja tako da svjedok korak po korak kronološki ispriča priču.
12. Koji podatak želite da porota čuje na samom kraju da bi ostavio trajni učinak? Napišite pitanje pomoću kojeg ćete istaknuti ono najvažnije što želite da porota sazna od tog svjedoka.
13. Prođite zajedno sa svjedokom kroz njegovu izjavu i uvježbajte pričanje priče.
14. Pažljivo slušajte kada svjedok suprotne strane svjedoči. Vaš je cilj u unakrsnom ispitivanju navesti svjedoka da iznese neki podatak koji će koristiti vašoj strani, pokazati da svjedok ne govori istinu ili da je nesiguran i zbunjen u svom svjedočenju.
15. Započnite predstavljanjem, kažite svoje ime i prezime te zadatak u ovom suđenju.
»Uvaženi, ja sam [ime i prezime] te ću voditi direktno ispitivanje [ime i prezime svjedoka] na strani optužbe/obrane.« Uvijek se obraćajte sucima s »uvaženi« te ustanite kada im se obraćate. Budite mirni i uljudni sa svima. Recite »hvala, uvaženi« kada sudac donese odluku o prigovoru. Ne pokazujte razočaranje ili ljutnju.
16. Ne postavljajte pitanja i ne upućujte komentare bilo kome od drugih odvjetnika. obraćajte se sucima.
17. Pažljivo slušajte pitanje odvjetnika suprotne strane. Možete uložiti prigovor ako odvjetnici postavljaju pitanja koja nisu u skladu s pravilima ispitivanja (vodeća pitanja u direktnom ispitivanju; nebitna za slučaj; osobno znanje; nestručno mišljenje; izvan opse-

ga materijala simulacije suđenja; postavljanje pitanja uz davanje odgovora)

18. Ako postavite pitanje, a drugi odvjetnik uloži prigovor, poslušajte koji je prigovor te tada recite sudcu zašto bi vaše pitanje trebalo biti dopušteno.
19. Ne postavljajte pitanja za koja ne znate odgovor.

ODVJETNICI OPTUŽBE

U kaznenom suđenju vaš je zadatak uvjeriti porotu u priču koju nudi optužba te zaključak da je optuženi kriv i da u to nema nikakve sumnje.

Razmislite o slučaju. Vi trebate dokazati:

1. da se zločin dogodio
2. da ga je počinio optuženi
3. da nema opravdanja za postupke optuženog

Napravite sažetak priče koju želite dokazati.

4. Koje činjenice upućuju na to da se zločin dogodio?
5. Koje činjenice upućuju na to da ga je počinio optuženi?
6. Koje činjenice upućuju na to da nema opravdanja za postupke optuženoga?

ODVJETNICI OBRANE

Vaš je zadatak uvjeriti porotu da postoji osnovana sumnja u krivnju optuženoga.

Razmislite o slučaju. Vi trebate dokazati:

1. optuženi nije kriv ili je imao opravdanje za svoje postupke

Pokažite da postoji sumnja (druga moguća objašnjenja) u priču optužbe. Napravite sažetak priče koju želite dokazati.

2. Koje činjenice upućuju na to da optuženi nije kriv?

ODVJETNICI TUŽITELJA

U građanskoj parnici trebate dokazati krivnju ili odgovornost prevagom dokaza ili većom vjerojatnošću.

Razmislite o slučaju. Vi trebate dokazati:

1. ključne dijelove zakona

2. istaknuti krivnju optuženika navodeći činjenice koje upućuju na njegovu krivnju
3. dokazati da tužitelj nije pridonio nanesejoj šteti

Napravite sažetak priče koju želite dokazati.

4. Koje činjenice upućuju na to da se dogodila šteta ili povreda?
5. Koje činjenice upućuju na to da je optuženik kriv?
6. Koje činjenice upućuju na to da nema opravdanja za postupke optuženika?

ODVJETNICI OPTUŽENIKA

U građanskoj parnici trebate dokazati da je tužitelj pridonio šteti ili povredi te da optuženik nije kriv za štetu.

Razmislite o slučaju. Vi trebate dokazati:

1. da optuženik nije odgovoran ili da postoji opravdanje za njegovo djelovanje
2. pokazati da postoji sumnja (ili drugo moguće objašnjenje) u priči tužitelja

Napravite sažetak priče koju želite dokazati:

3. Koje činjenice upućuju na to da optuženik nije kriv?

ODVJETNICI OPTUŽBE/TUŽITELJA I OBRANE (KOJI VODE UVODNU I ZAVRŠNU RIJEČ)

Napišite uvodnu i završnu riječ. Vodite brigu o tome da ono što vi potvrđujete odvjetnici vaše strane istaknu tijekom direktnog i unakrsnog ispitivanja svjedoka.

1. Uvodna riječ: To je priča koju želite dokazati.
2. Pričanje priče: Navedite svjedoke i njihovu ulogu u suđenju.
3. Završna riječ: Potvrđuje ono što vi mislite da ste dokazali.

Podsjetite porotu na izjave svjedoka koje idu u korist vašoj strani te na one koje slabe poziciju druge strane.

Pobijanje od strane optužbe/tužitelja: referirajte se samo na izjave koje daje obrana u završnoj riječi, a koje nisu točne.

SUCI / SUDSKI SLUŽBENIK / PISAR / POROTA

Vaš je zadatak da se suđenje vodi učinkovito i proceduralno uredno.

SUCI

1. Nadziru sudskog službenika, pisara i porotu.
2. Vode suđenje prema ispravnom redoslijedu (vidi korake suđenja)
3. Sudac kaže: »Pisar će provesti prisezanje porote.«
4. Sudac kaže: »Neka odvjetnik optužbe/tužitelja iznese uvodnu riječ.«
5. Vodi računa o tome da su pitanja ispravna.
6. Odlučuje o pritužbi: odbacuje se ili prihvaća se.
7. Daju jasne upute poroti prije donošenja odluke.

SUDSKI SLUŽBENIK

1. Odgovoran je za red u sudnici, što uključuje i čuvanje porote.
2. Vodi računa o vremenu.
3. Poziva na red: »Svi ustanite. Simulirano suđenje _____ (naziv slučaja) kojem predsjedava cijenjeni sudac _____ započinite s radom. Molim vas sjednite i budite tiho.«

PISAR

1. Zadužen za preuzimanje i vodi evidenciju za spise i dokumente koji se daju sudu.
2. Vodi evidenciju materijalnih dokaza i označava dokaze.
3. Vodi prisezanje svih svjedoka: »Obećavate li da će vaše svjedočenje biti vjerno i istinito te u skladu s činjenicama i pravilima natjecanja u simulaciji suđenja?« Svjedok odgovara, »Obećavam«, »Molim vas sjednite, recite ime i prezime (te slovakajte svoje prezime u američkom sudskom postupku),«
4. Vodi prisezanje porotnika: »Poroto, ustanite, podignite desnu ruku i prisegnite. Prišežete li da ćete dobro i iskreno suditi u predmetu koji je pred vama; da nećete nikome ništa reći o ovome poslu koji je pred vama, da nećete dopustiti da vam itko o njemu govori izvan sudnice te da ćete nakon što se dogovorite o presudi čuvati tajnu dok je ne iznesete u sudnici? Prišežete li?«
5. Pisar će dobiti popis svjedoka obiju strana.

POROTNICI

1. Naučite koji su koraci u suđenju tako da znate raspored aktivnosti (vidi korake suđenja u materijalima za suđenje).

2. Obećajte da ćete čekati dok ne čujete sve činjenice i tek tada donijeti odluku. Nemojte dopustiti da predrasude ili naklonost utječu na donošenje vaše odluke. Ako poznajete učenike koji igraju uloge u simulaciji suđenja ne razgovarajte s njima o suđenju. Ne razgovarajte s drugim porotnicima o suđenju sve do trenutka kada trebate donijeti presudu.
3. Vodite bilješke dok slušate suđenje tako da se možete prisjetiti činjenica.
4. Odaberite predstavnika porote koji će pomoći pri donošenju odluke.
5. Pažljivo slušajte upute sudaca i postupajte u skladu s njima.
6. Shvatite da je standard dokaza ono što se razumno može smatrati da je izvan sumnje.
7. Predstavnik porote će izreći presudu riječima: »*Mi, porota, smatramo da optuženik je/nije kriv ili je/nije počinio štetu* (u građanskoj parnici)«
8. Budite spremni objasniti glavni razlog zašto ste donijeli takvu odluku.

AKTIVNOSTI ZA SUCE POROTNIKE: POROTNIČKA BILJEŽNICA

1. Aktivnosti koje se tiču činjenica/mišljenja: iskoristite aktualne događaje ili stranice »Sukobi, sudovi i suđenja« da biste sucima pomogli vježbati slušanje koje razlučuje između pouzdanosti i osobnih stajališta.
2. Što svjedoka čini vjerodostojnim? Govorne vještine, odjeća, samopouzdanje, poznavanje činjenica, itd.?
3. Što svjedoka čini nevjerojatnim?
4. Popis pravnih izraza i definicija koje će se koristiti u sudskom postupku.
5. Popis odlika dobrog suca porotnika: vještine i stavovi.
6. Nabrojte pet do deset činjenica o kojima svaki svjedok mora svjedočiti i čuvajte taj popis radi provjere tijekom cijelog suđenja.
7. Pravite bilješke tijekom suđenja i upotrijebite ih da biste objasnili odluku u pogledu odgovornosti.
8. Napravite poster ili karticu s riječima zahvalnosti i pošaljite je u prostoriju za porotnike u vašoj županiji.
9. Pročitajte nešto o povijesti porote.

10. Usporedite sustav porote sa sudskim vijećem.
11. Razgovarajte s nekim sucem porotnikom i pitajte ga o njegovim iskustvima.
12. Provjerite kvalifikacije koje mora posjedovati sudac porotnik i sastavite popis sudaca porotnika koje biste htjeli u vidjeti u poroti.
13. Zašto je pravo na suđenje s porotom uključeno u 6. i 7. amandman o ljudskim pravima? »Nepristrana porota države ili područja na kojem je počinjeno kazneno djelo« i »u sporovima običajnog prava čija vrijednost spora prelazi iznos od 20 \$ pravo na suđenje pred porotom je zajamčeno....«

9.10. Koji su zadaci državnog odvjetništva/tužitelja? Koji su zadaci obrane?

Prethodni tekst o profesionalnoj odgovornosti opisuje što svaki sudionik mora učiniti da bi se pripremio za simulirano suđenje. To je prikaz rada koji treba izvršiti prije izvođenja simuliranog suđenja.

Odvjetnici koji iznose uvodnu i završnu riječ ne bi smjeli čitati svoje govore. Uspostavljanje kontakta pogledom važno je čak i kada se radi samo o nekoliko napomena. Svi ostali odvjetnici čitaju unaprijed pripremljena pitanja.

9.11. Timski rad na razradi uloga

Postoje razne mogućnosti za rad u grupi oko pripremanja suđenja. Svi koji pripadaju jednoj strani u postupku mogu raditi zajedno na pripremanju pravnih pitanja. Odvjetnici mogu raditi sa svojim svjedocima na pripremanju pitanja. Odvjetnici koji iznose uvodnu i završnu riječ mogu uskladiti svoje govore. Svjedoci obiju strana mogu htjeti slušati jedni druge i pomagati u pripremanju protuispitivanja.

Pogledajte pravnu teoriju prije nego što započnete raditi na pojedinim dijelovima.

Odvjetnici i svjedoci koji sudjeluju u izravnom ispitivanju mogu u parovima uvježbavati zamjenu uloga kako bi i jedni i drugi bili uvjerljivi kod postavljanja i odgovaranja na pitanja.

Odbijte dokaze koji nanose bol.

9.12. Uvježbavanje suđenja i rješavanje problema

Uvježbavanje suđenja prilika je za učenike da zajedno rade na poboljšanju vlastite izvedbe. Stvorite atmosferu koja je slična onoj na glavnoj probi kazališne predstave. Treba uvježbavati vještine govorenja: glasnoću, uspostavljanje kontakta pogledom i gestikulaciju.

Potaknite učenike da se »drže uloge« ako su svjedoci.

9.13. Vođenje suđenja: sa ili bez porote

Učitelji trebaju izabrati lokaciju na kojoj će se odvijati suđenje. Hoće li se ono odvijati u razredu, medijskom centru, dvorani ili sudnici ovisi o praktičnosti i dostupnosti. Uloga porote (suci porotnici u hrvatskom pravosudnom sustavu, sudac pojedinac, ili porota u američkom sustavu) nameće različite mogućnosti. Neki učitelji koriste učenike drugih razreda koji odlučuju o ishodu suđenja. Učitelji se mogu odlučiti i za suradnju sa sucima ili odvjetnicima koji će preuzeti ulogu sudaca.

Prijedlozi primjedaba koje suci koji su sudjelovali u simuliranom suđenju prenose učenicima nakon suđenja. Osnovna poruka: počnite s pozitivnim primjedbama.

Budite konkretni što se tiče uloga, na primjer, odvjetnik obrane:

- *Vaša uvodna riječ je bila jasna i dobro organizirana. Uključili ste opis predmeta, pravnu teoriju, pregled dokaza i zahtjev upućen poroti.*
- *Bili ste uvjerljiv/vjerodostojan svjedok i držali ste se uloge tijekom cijelog suđenja. Bili ste sigurni u sebe prilikom protuispitivanja.*
- *Bili ste učinkovit odvjetnik svoje strane u postupku i birali ste pitanja koja su pokazala u vaše argumente u ovom predmetu.*
- *Vaše protuispitivanje učinkovito je ukazalo na slabe točke iskaza svjedoka.*
- *Vaša završna riječ bila je potpun sažetak predmeta.*
- *Naveli ste svoje argumente i ukazali na slabost argumenata suprotne strane.*
- *Vaše ponašanje bilo je uljudno i profesionalno te ste pokazali da razumijete konvencije sudskog postupka.*
- *Dobro ste funkcionirali u timu i naglasili svoje argumente.*

Uputite svoje primjedbe svakom sudioniku iz obaju timova koja su sudjelovali u simuliranom suđenju, uključujući i sudske službenike i redare.

9.14. Trajanje pojedinih dijelova suđenja

Timovi trebaju biti upoznati s ukupnim vremenom koje je predviđeno za svaku dionicu suđenja i prema tome planirati koliko će vremena do-dijeliti svjedocima ovisno o njihovoj važnosti. Utvrdite redoslijed ko-jim ćete pozivati svoje svjedoke i s tim redoslijedom upoznajte drugu stranu u postupku tako što ćete popis dati sudskom redaru/službeniku.

Pokušajte iskoristiti sve vrijeme koje vam je dodijeljeno jer će druga strana biti u prednosti ako ne iznesete sve činjenice (Napomena: po-gledajte mogućnosti raspodjele vremena u narednom tekstu (18-dnevni kalendar).

Zamolite učenike da odluče kako će najučinkovitije iskoristiti 40 mi-nuta koje njihova strana ima na raspolaganju. Za neke svjedoke treba više vremena, a za neke manje. Utvrdite redoslijed svjedoka kako biste postigli maksimalnu učinkovitost.

9.15. Pregled jedinice koja obrađuje simulirano suđenje u osamnaestodnevnom kalendaru

1. dan*	2. dan*	3. dan*
Što je simulirano suđe-nje? Zašto izvoditi simu-lirano suđenje? Ustavna načela: pravda Uvod: ispričaj priču ovog predmeta. Proradi materijale za simulirano suđenje. Vodi svakod-nevno Dnevnik SS	Sudnica i sudsko osoblje. Tekst suđenja za vježbu. Rječnik SS.	Postavljajte učenicima ugodna pitanja koja se odnose na suđenje. Činjenice/sažetak pred-meta. Proučite osnovne činjenice i pravna pita-nja: tužba, optužbe.
4. dan	5. dan	6. dan*
Identificirajte teret do-kazivanja. Čitajte izjave svjedoka. Analizirajte izjave da biste utvrdili jake i slabe strane.	Nastavite čitati izjave svjedoka. Izjave svje-doka i dokazi (dokazni predmeti). Pitanja za izravno ispitivanje i protuispitivanje	Nastavite čitati uvijek iznova izjave svjedoka. Pravna pitanja sa staja-lišta optužbe i obrane. Proradite korake simuli-ranog suđenja: SAD-a i Hrvatske

7. dan	8. dan*	9. dan*
Prođite u parovima kroz izjave svjedoka. Počnite pripremati pitanja za svjedoke. Čitajte ponovno dokaze/dokazne predmete i povežite ih sa svjedocima.	Strategije za razumijevanje činjenica iz ovog predmeta. Tko je što rekao i vremenski slijed.	Pristojnost u sudnici. Proradite prigovore i njihovu vrijednost u sudskom postupku. Poslužite se Vennovim dijagramom i razmislite o pravnim pitanjima koja se tiču obiju strana.
10. dan*	11. dan	12. dan
Ispunite molbu za dodjelu uloge u simuliranom suđenju. Napišite i vježbajte iznošenje uvodne i završne riječi.	Dodijelite uloge. Objasnite profesionalnu odgovornost. Vještine suradničkog učenja. Vremenska ograničenja. Radne grupe.	Radne grupe.
13. dan	14. dan*	15. dan
Radne grupe.	Vježbajte suđenje s cijelim razredom.	Prođite kroz cijelo suđenje s cijelim razredom. Riješite sva pitanja ili probleme.
16. dan*	17. dan	18. dan*
Dan održavanja simuliranog suđenja! S gostujućim sucima.	Dan održavanja simuliranog suđenja! S gostujućim sucima.	Osvrnite se na izvedbu simuliranog suđenja. Proslavite! Dodatne aktivnosti u vezi s problemima sa suđenja.

* Simbol za aktivnost koju treba provesti.

10. Suđenje

10.1. Pričanje priče koja je predmet suđenja

Prilika da se razred pripremi za ono što slijedi. Budite kratki i zanimljivi, iznesite sažetak bez ikakvih nagoviještanja ishoda. Često postoji sažetak predmeta ili popis utvrđenih činjenica na početku simuliranog suđenja koji možete iskoristiti kao sažetak svih događanja, ali nemojte iznositi argumente za bilo koju stranu ili iskazivati svoje mišljenje.

10.2. Pitanja koja se odnose na suđenje

Uvodna su pitanja – npr. »Koja je odgovornost škole za učenike? Zašto? Koja je odgovornost roditelja za vlastitu djecu? Zašto?« – smišljena da bi se uspostavila veza sa životima učenika i potaknuo njihov interes. Vratite se na ta pitanja nakon što su pročitani iskazi svjedoka jer ćete na taj način pojačati interes za temu ovog suđenja.

10.3. Uvodna pitanja iz predmeta Simon protiv Swifta i Gimnazije Eastside

1. Koju odgovornost škola ima za svoje učenike? Zašto?
2. Koju odgovornost roditelji imaju za svoju djecu? Zašto?
3. Poznajete li nekog učenika koji je trebao stipendiju da bi mogao nastaviti školovanje?
4. Trebaju li se stipendije dodjeljivati za akademske odnosno sportske uspjehe? Zašto trebaju, odnosno zašto ne trebaju?
5. Treba li trener odgovarati za ponašanje sportske ekipe? Zašto treba, odnosno zašto ne treba?
6. Koliko je sportašu važno mišljenje i savjet njegova trenera?
7. Tko ima najveći utjecaj na 17-godišnjaka? Njegovi roditelji? Njegov trener? Njegov ravnatelj? Njegovi prijatelji? Uzori? Tko još?
8. Poznajete li nekog tko bi žrtvovao zdravlje za pobjedu na nekom natjecanju? Zbog čega bi te rizike trebalo ignorirati? Što je potrebno za pobjedu?

9. Uzima li većina sportaša drogu radi povećanja sportskog učinka? Ako uzima, zašto? Ako ne uzima, zašto?
10. Koliko potpisivanje ugovora utječe na postupke učenika?
11. Ako želite spriječiti zlorabu droga u srednjoj školi, koje radnje trebate poduzeti?
12. Koliko bi roditelji trebali znati o opasnostima uzimanja droge?
13. Koliko trebaju znati učenici? Zašto?
14. Potiče li dostupnost novca učenike na loš izbor? Ako potiče, zašto? Ako ne potiče, zašto?
15. Smatraju li se srednjoškolci nepobjedivima?
16. Jesu li upravitelji škola odgovorni za postupke trenera/učitelja koji su zaposlenici škole? Ako odgovaraju, zašto? Ako ne odgovaraju, zašto?
17. Imaju li privatne škole veću, manju ili istu odgovornost prema svojim učenicima u usporedbi s državnim školama? Ako imaju, zašto? Ako nemaju, zašto?
18. Može li jedan 17-godišnjak bez savjeta roditelja ili trenera prosuditi što je za njega najbolje? Zašto učenik ignorira savjet odrasle osobe?
19. Trebaju li treneri vršiti pritisak na učenike da daju sve od sebe? Ako trebaju, zašto? Ako ne trebaju, zašto?

10.4. Činjenice/sažetak predmeta

Pogledajte stranice 3–6 u predmetu *Simon protiv Swifta i Gimnazije Eastside*. Ove su činjenice toliko bitne da ih treba stalno ispočetka čitati. Dogovor oko činjeničnog stanja u predmetu polazište je za pripremu. Taj dogovor, poznat i kao utvrđenje činjenica, osnova je razmišljanja o činjenicama o kojima nije postignut dogovor. Razmjena osnovnih informacija obiju strana u postupku jest i postupovno jamstvo. Ne smije biti iznenađenja i izmišljenih činjenica. Držanje do činjenica koje su iznijete na simuliranom suđenju bitno je za ovu aktivnost. Čak i ako želimo saznati više, moramo raditi u okviru materijala koji je predočen u sklopu predmeta simuliranog suđenja.

10.5. Razumijevanje pravnih pitanja koja se tiču suđenja

Tužba/odgovor na tužbu, optužba ili optužnica. Ovo je izazovan dio učenja. Zahtijeva brižljivo proučavanje pravnih pitanja koja se tiču ovog predmeta da bi se mogli ponuditi dokazi u svrhu dokazivanja ili pobijanja tužbe/optužbe. U Hrvatskoj formalna optužnica opisuje pravna pitanja.

10.6. Kviz za svjedoke u predmetu Simon protiv Swifta i Gimnazije Eastside

TKO JE ŠTO REKAO?

- Kelly Simon (K. S.)
- Morgan Pearce (M. P.)
- Lynn Roper (L. R.)
- Terry Swift (T. S.)
- Jamie Hagar (J. H.)
- Aubrey Brady (A. B.)

___ Jordanovo tijelo bilo je hladno.

___ I ja sam bio atletski trener u školi.

___ Da bi bilo učinkovito, obrazovanje za učenike, roditelje, trenere i administratore ne smije biti jednokratna priča.

___ Sve se svodi na ponovljene angažmane.

___ Terry je prije dvije godine bio finalist okruga u konkurenciji za nastavnika trenera godine.

___ Jordan je bio dobar dečko.

___ Trener je počeo jako kritizirati Jordana. Koncem godine postajalo je sve gore.

___ Trener nikada nije ništa rekao o steroidima.

___ Ne znam kako ću preživjeti.

___ Znam da je Jordan već prije potpisao obrazac.

___ Dakle, bez obzira na to koliko sam uživao u svom poslu, morao sam pronaći način da više zaradim.

- ___ Mislim da je droga pomogla nekim mojim školskim prijateljima da se upišu u škole s odličnim atletskim programima.
- ___ Srednjoškolski sportaši su ranjivi i pod velikim pritiskom.
- ___ Nikada nisam mislio da će Jordan upotrebljavati steroide.
- ___ Jordan je bio nevjerojatan sprinter za učenika osmogodišnje škole.
- ___ Obrazovanje je ključno za otkrivanje i eliminiranje upotrebe steroida od strane sportaša-srednjoškolaca.
- ___ Prema tome, smatram da testiranje srednjoškolskih sportaša slučajnim izborom mora biti obvezno.
- ___ Znam da sam vršio velik pritisak na Jordana.
- ___ Jordan je dobio vrlo ružne akne po tijelu.
- ___ Kao prvo, osobno sam jako zainteresiran za taj problem.
- ___ Terry je rekao: »Ja ću se za to pobrinuti.«
- ___ Znam da pobjeđivanje nije jedino što Terry želi.
- ___ Mislim da je sav dodatni rad bio prekomjeran i da je istrošio Jordana.
- ___ Mislim da je neodgovorno ne reći djeci što je realnost u sportu.
- ___ Mnogo je teže otkriti upotrebu gliko-proteinskog hormona kao što je EPO.
- ___ Nikada nisam radio dodatne treninge s Jordanom.
- ___ Uхватила me panika.

10.7. Rješenja kviza za svjedoke u predmetu Simon protiv Swifta i Gimnazije Eastside

TKO JE ŠTO REKAO?

- Kelly Simon (K. S.)
- Morgan Pearce (M. P.)
- Lynn Roper (L. R.)
- Terry Swift (T. S.)
- Jamie Hagar (J. H.)
- Aubrey Brady (A. B.)

K. S. Jordanovo tijelo bilo je hladno.

L. R. I ja sam bio atletski trener u školi.

A. B. Da bi bilo učinkovito, obrazovanje za učenike, roditelje, trenere i administratore ne smije biti jednokratna priča.

A. B. Sve se svodi na ponovljene angažmane.

J. H. Terry je prije dvije godine bio finalist okruga u konkurenciji za nastavnika trenera godine.

T. S. Jordan je bio dobar dečko.

M. P. Trener je počeo jako kritizirati Jordana. Koncem godine postajalo je sve gore.

M. P. Trener nikada nije ništa rekao o steroidima.

K. S. Ne znam kako ću preživjeti.

J. H. Znam da je Jordan već prije potpisao obrazac.

A. B. Dakle, bez obzira koliko sam uživao u svom poslu, morao sam pronaći način da više zarađujem.

T. S. Mislim da je droga pomogla nekim mojim školskim prijateljima da se upišu u škole s odličnim atletskim programima.

L. R. Srednjoškolski sportaši su ranjivi i pod velikim pritiskom.

J. H. Nikada nisam mislio da će Jordan upotrebljavati steroide.

T. S. Jordan je bio nevjerojatan sprinter za učenika osmogodišnje škole.

A. B. Obrazovanje je ključno za otkrivanje i eliminiranje upotrebe steroida od strane sportaša srednjoškolaca.

L. R. Prema tome, smatram da testiranje srednjoškolskih sportaša slučajnim izborom mora biti obvezno.

K. S. Znam da sam vršio velik pritisak na Jordana.

M. P. Jordan je dobio vrlo ružne akne po tijelu.

L. R. Kao prvo, osobno sam jako zainteresiran za taj problem.

K. S. Terry je rekao: »Ja ću se za to pobrinuti.«

J. H. Znam da pobjeđivanje nije jedino što Terry želi.

M. P. Mislim da je sav dodatni rad bio previše i da je potrošio Jordana.

T. S. Mislim da je neodgovorno ne reći djeci što je realnost u sportu.

A. B. Mnogo je teže otkriti upotrebu gliko-proteinskog hormona kao što je EPO.

K. S. Nikada nisam radio dodatne treninge s Jordanom.

M. P. Uхватиła me panika.

10.8. Obrana

Atletičareva želja da bude najbrži bila je ključ za dobivanje stipendije za koledž i razlog zbog kojeg je Jordan Simon uzeo injekciju i ubrizgao si EPO. To je bio njegov izbor. Razumijemo tragičan gubitak za Kelly Simon, no škola i trener učinili su sve što je bilo u njihovoj moći.

»Časni suče: ja sam _____ i iznijet ću završnu riječ obrane. Čuli ste svjedočenje trenera Swifta, Jamie Hagara i Aubreya Bradya. Škola je podučavala o opasnostima zlorabe droga, trener je trenirao školske atletičare trudeći se da razumiju posljedice upotrebe steroida, no roditelj nije ispunio svoju roditeljsku ulogu u ovom slučaju. Kelly Simon vam je ispričala koliko je za nju bila važna sportska karijera njezina sina. Pitala je Jordana. Znala je za njegova učestala izostajanja iz škole, primijetila je na njemu promjene, no ignorirala je znakove zlorabe droga. Jordan je bio svjestan opasnosti od upotrebe EPO-a, no izabrao je uspjeh po svaku cijenu.

Dodajte još informacija iz iskaza svjedoka.

»U zaključku naše završne riječi, časni suče, dokazali smo da optuženici nisu krivi te ih se stoga ne može smatrati odgovornima za smrt Jordana Simona.«

Dodatne sugestije za simulirano suđenje nalaze se u dijelu koji se bavi završnom riječi.

10.9. Primjer hrvatske optužnice

REPUBLIKA HRVATSKA
ŽUPANIJSKI DRŽAVNI ODVJETNIK

OPTUŽNICA

protiv

OPTUŽENIKA: BECKA MARTINA

sedamnaestogodišnjeg učenika s prebivalištem u ulici Fortuna Road br. 789 u Driftwoodu

koji je dana 8. lipnja, između 20 i 21 sat, na stijeni iznad uvalice južno od plaže Ballena u blizini Driftwooda, nakon prepirke s oštećenom Anne Marcus, tijekom koje je oštećena inzistirala da će ga prijaviti zbog varanja na ispitu, u namjeri da je ubije, udario Anne Marcus u glavu kamenom veličine šake, točnije iznad lijeve sljepoočnice od kojeg je udarca oštećena zadobila razderotinu dužine pet centimetara i prijelom lubanje, izgubila svijest, posrnula u more gdje se potom utopila, dakle, usmrtio je drugog, čime je počinio kazneno djelo protiv života i tijela – ubojstvo – navedeno i kažnjivo prema članku 90 hrvatskog Kaznenog zakona (*Narodne novine* broj 110/97, 27/98, 50/00, 129/00 i 51/01).

10.10. Teret dokaza

Teret dokaza je količina dokaza koju osoba koja pokreće parnicu mora iznijeti da bi dobila spor. Radi se o odgovornosti tužiteljstva/državnog odvjetništva u kaznenom predmetu, ili tužitelja u građanskoj parnici da dokaže činjenice do određenog stupnja izvjesnosti kako bi se utvrdila krivnja optuženika u kaznenom predmetu, ili odgovornost tuženika u parničnom postupku.

U kaznenom predmetu tužiteljstvo/državno odvjetništvo mora dokazati svoje argumente »izvan razumne sumnje« da bi se optuženika proglasilo krivim. Ne radi se o stopostotnoj sigurnosti, nego o postotku koji je vrlo blizu tome. Po mišljenju suca ili porote ne smije postojati nikakva razumna sumnja da bi se optuženika proglasilo krivim. Napominjemo da optuženik ne treba dokazivati svoju nevinost. Sav teret dokazivanja

počiva na tužiteljstvu/državnom odvjetništvu koje zastupa državu u dokazivanju optuženikove krivnje.

Optuženik u SAD-u ne treba svjedočiti ni izvoditi svjedoke. Odvjetnik obrane, nakon zadnjeg svjedoka optužbe, jednostavno kaže suci: »Nemamo svjedoke«. Slijedi završna riječ u kojoj zastupnik obrane ukazuje na propuste u tvrdnjama tužitelja te tako nastoji proizvesti što veću količinu sumnje. Sudac ili suci u Hrvatskoj postavljaju pitanja svjedocima koje su odlučili pozvati, uključujući i optuženiku. Na osnovi informacija koje prikupe utvrđuju jesu li uvjereni s dovoljnom sigurnošću da je optuženik kriv.

U građanskoj parnici na tužitelju je teret dokazivanja činjenica na osnovi pretežitosti dokaza. To je manje nego u kaznenom predmetu. Građanska parnica obično završava potraživanjem novca, povratom imovine, ili sudskim nalogom da se nešto učini. Ako se optuženik u kaznenom predmetu proglasi krivim, posljedica gubitka osobne slobode, odlazak u zatvor, plaćanje kazne ili prisilni rad mnogo su teže kazne.

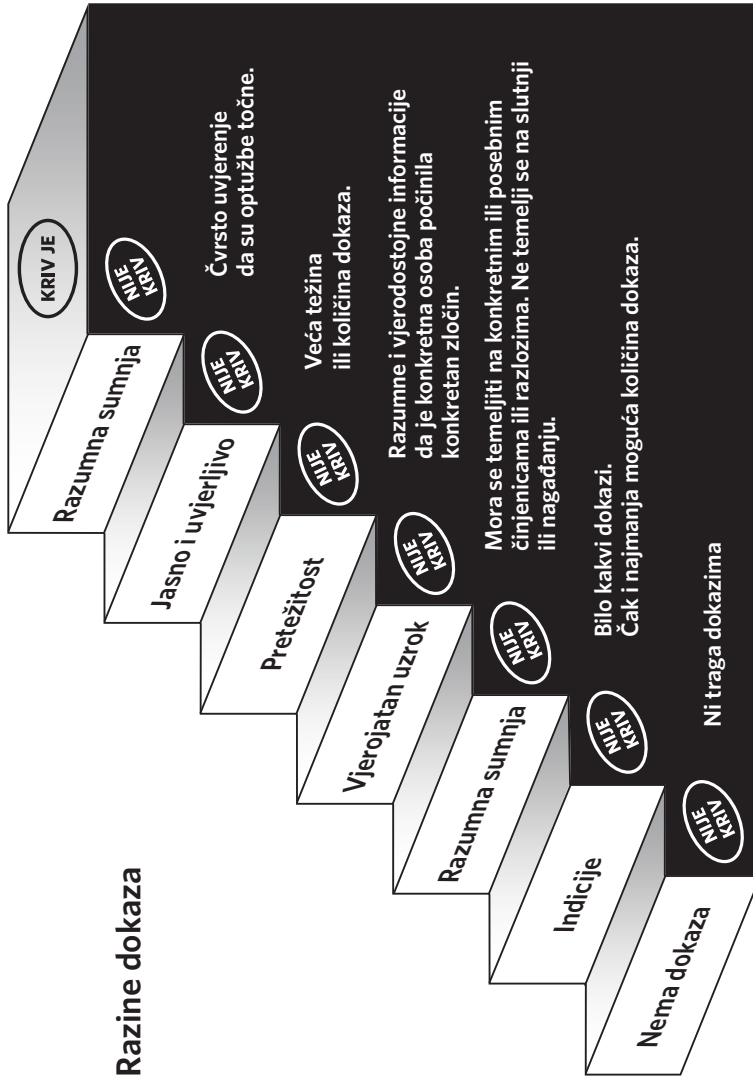
Pretežitost dokaza znači da postoji veća vjerojatnost da je tuženik kriv ili odgovoran za nanijetu štetu. Teret je dokazivanja ipak na tužitelju koji dokazuje svoje tvrdnje, jer on je taj koji se žali zbog nanijete štete. Tuženik u građanskoj parnici često nastoji pokazati da je tužitelj barem djelomično kriv za povredu ili štetu.

Ako sudac ili porota donesu odluku da je tuženik **kriv**, oni utvrđuju koju svotu treba platiti tužitelju. Pojam **krivnje** koristi se samo u kaznenom pravu.

Vidi materijale za simulirano suđenje u predmetu *Simon protiv Swifta i Gimnazije Eastside*. Učenici moraju razumjeti koja strana ima glavnu ulogu u dokazivanju opravdanosti tužbe ili optužnice te što se zahtijeva ili *ne* zahtijeva od druge strane. To je povezano s pojmom pretpostavke nevinosti u kaznenom postupku ili pojmom dokazivanja krivnje u građanskom postupku.

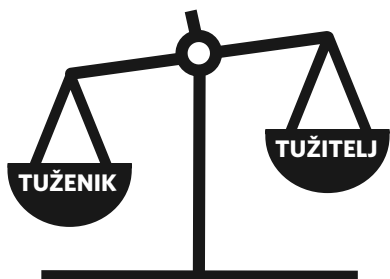
Napomena: U kaznenom predmetu tužiteljstvo mora nepobitno dokazati (izvan svake sumnje) da je optuženik kriv. Ovo je prilika da provjerite pravno stanje stvari u ovom predmetu i da se uvjerite razumiju li učenici sve dijelove tužbe ili optužnice koje je potrebno dokazati.

10.11. Grafički prikaz tereta dokaza

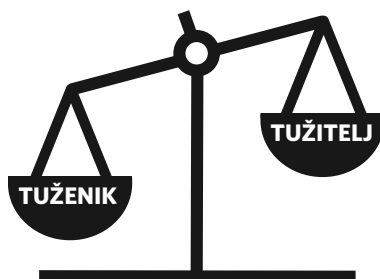
Izvor: Texas Criminal Attorney Blog (www.texascriminalattorneyblog.com)

10.12. Vaga tereta dokaza

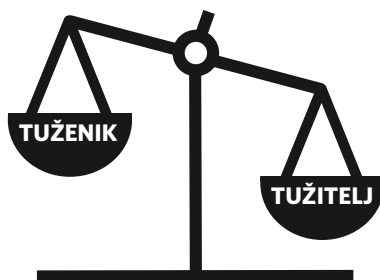
TUŽENIK POBJEĐUJE

Tužitelj nema dovoljno dokaza da potkrijepi svoje tvrdnje.

TUŽENIK POBJEĐUJE

Dokazi tuženika pretežu dokaze tužitelja.

TUŽITELJ POBJEĐUJE

Tužiteljevi dokazi pretežu dokaze tuženika.

Izvor: How Stuff Works (www.howstuffworks.com)

10.13. Ponavljanje čitanja iskaza svjedoka

Ako bismo učiteljima željeli nešto sugerirati, onda bi to bilo upravo ovo! Učenici trebaju naučiti izjave svjedoka **prije** no što počnu razmišljati o temama i strategijama. Čitanje iskaza svjedoka prije raspodjele uloga važno je i zbog razumijevanja cijelog predmeta, a ne samo pojedinih uloga.

Neka iskaze svjedoka čitaju naizmjenice T i O, što će učenicima omogućiti da čuju obje strane u postupku i ne stvore čvrsto stajalište o tome kakav bi trebao biti ishod.

Nakon što se pročitaju iskazi svih svjedoka, potrebno je voditi računa o važnim datumima i napraviti raspored cijelog suđenja.

10.14. Vremenski slijed slučaja u predmetu Simon protiv Swifta i Gimnazije Eastside

1985.

EPO prvi puta proizveden kao sintetski lijek. L. R.

1990.

Jordan Simon, rođen 2. 8. 1990.

1990.

Djelatnici srednje škole Paradise Valley izjavili su da su rezultati testiranja na steroide kod »samo nekoliko« sportaša bili pozitivni od 1991. godine otkad se počeo provoditi program, a da rezultati testiranja u posljednjih pet godina nisu bili pozitivni. A. B.

1994.

Umro je moj najdraži nećak Scott od srčanog udara. L. R.

Nikada neću zaboraviti jesensko poslijepodne godine 1994. kada me nazvala moja sestra, Scottova majka. L. R.

Odlučio sam saznati više o steroidima i zakleo sam se da ću učiniti sve da se oni koji su odgovorni za poticanje na zlorabitu steroida proglase odgovornima. L. R.

1995.

Jordan je trčao utrku na 3.000 sa samo šest godina i na cilj je stigao prije mnogih odraslih trkača.

1999.

Svjetska agencija za borbu protiv dopinga (WADA) osnovana je 1999. da bi promicala i koordinirala međunarodnu borbu protiv dopinga u natjecateljskim sportovima.

2000.

Prihvatio sam funkciju izvršnog direktora na Midwest Institutu za fiziologiju vježbanja u državi Michigan. L. R.

2002.

Do 6. razreda Jordan me često pobjeđivao u sprintovima. T. S.

Terry Swift iz Gimnazije Eastside, jedan od vrhunskih atletskih trenera u državi, bio je na sastanku u Jordanovoj osmogodišnjoj školi tijekom jednog atletskog natjecanja na kojem je sudjelovao i Jordan.

U srednjoj školi Jordan je postavio brojne školske rekorde.

2003.

Izvještaj koji je u kolovozu 2003. objavila Nacionalna federacija državnih srednjoškolskih asocijacija, Nacionalna asocijacija međuškolskih atletskih upravitelja i Nacionalni centar za sport bez droge pokazao je da otprilike 13% srednjih škola u državi provodi testiranja na zloporabu droga. Samo 29% od ukupnog broja škola provodi testove na steroide. A. B.

2004.

Do 8. razreda Jordan je upoznao brojne srednjoškolske atletske trenere.

Jordan je počeo obarati rekorde tijekom sezone 2004/2005. T. S.

Upoznao sam Jordana Simona tijekom kvalifikacija. M. P.

Mislim da su naše prve dvije godine za atletičare trkače bile prilično normalne. M. P.

2006–2007.

Dok je Jordan bio u drugom i trećem razredu srednje škole, stvari nisu išle baš dobro. T. S.

Kada je Jordan imao 15 godina, rekao mi je da Terry vrši velik pritisak na njega da poboljša vrijeme trčanja. K. S.

2007.

Tijekom prve školske godine Jordan se malo promijenio. M. P.

Pri kraju sezone Jordanova su vremena trčanja postajala slabija. M. P.

Jordan je počeo izbjegavati jutarnje treninge sa mnom. To je loše djelovalo na njegovu formu. M. P.

Kad je napunio 16 godina, sve više učenika s koledža dolazilo je na treninge i atletska natjecanja trkača. Jordan je postajao sve nervozniji. K. S.

S napunjenih 16 godina imao je pristup računu i mogao je pozidati novac i bez mojeg odobrenja. Nikada nisam ni pomišljala provjeravati stanje nakon što je napunio 16 godina. K. S.

U Jordanovu posljednjem razredu stvari su se sredile.

Na početku naše posljednje godine u školi stvari su se počele mijenjati. M. P.

17. 12. 2007.

Jordan Simon podiže iznos od 8.500 dolara.

2008.

Tri srednje škole u okrugu Mountain (članak od 21. listopada 2008.) najavile su program testiranja na droge slučajnim izborom koji je trebao početi u siječnju 2008. te uključiti sve učenike koji sudjeluju u sportskim i ne-sportskim programima koje sponzorira Oregonska međuškolska asocijacija. A. B.

U završnom razredu srednje škole Jordan je često bio bolestan.

Počeo je izostajati iz škole.

Bio sam zapanjen kada je sezona trčanja konačno počela u veljači 2008.

11. 2. 2008.

Jordan podiže svotu od 8.500 dolara.

18. 3. 2008.

Jordan podiže svotu od 8.500 dolara.

Travanj 2008.

Odlučila sam unaprijed Jordanu pokloniti auto za maturu. T. S.

Sjećam se jednog dana u travnju 2008. kada je Kelly utrčala u gimnastičku dvoranu, a Jordan je pokazao na mene i viknuo otprilike ovo: »Ti znaš zašto ja postajem tako dobar – objasni.« T. S.

10. 4. 2008.

Sažetak internetskog izvještaja Jordana Simona.

11. 4. 2008.

Posjetila me gospođa Andrews, naša knjižničarka. Držala je jednu stranicu tiskanog materijala koji je upravo arhivirala, s oznakom dokazni predmet br. 10, pa je mislila da bih ga trebao vidjeti. J. H.

Pojavio se 10. travnja 2008. na internetskoj stranici beginnertriat-hlete.com.

12. 4. 2008, poslijepodne

Presliku tog članka dao sam Terryu. J. H.

Trener je rekao: »Moje su ruke dakle vezane. Osim toga, ništa što te brine nije tako strašno, samo pogledaj Jordanova vremena.« To mora da je bilo koncem travnja, možda početkom svibnja. M. P.

1. 1. 2008.

Trener je sreo Jordana i mene u hodniku i rekao nam da na svečanost za kraj godine dođemo malo ranije da popričamo. M. P.

6. 5. 2009, prijepodne

Nazvali su iz Jordanove škole i pitali zašto ga nema u školi. K. S.

6. 5. 2008.

Jordan umire. Rekao je da se to dogodilo usred noći. Sljedećeg dana napustio sam tim. M. P.

11. 5. 2008.

Datum toksikološkog izvještaja.

??

Prije mjesec dana skupila sam snagu i pregledala neke Jordanove stvari. K. S.

Napomena: Inicijali označavaju ime svjedoka koji je dao informaciju.

10.15. Provjeravanje dodatnih činjenica

Vidi materijale za simulirano suđenje u predmetu *Simon protiv Swifta i Gimnazije Eastside*. Upotreba pisanih materijala kao što su liječnički nalazi, objavljena pravila, karte, grafički prikazi, plakati i evidencije ključna je za dobivanje svih informacija koje su nužne za donošenje pravedne odluke. Učenici trebaju razmisliti o tome koje bi svjedoke trebalo uputiti na takve dokumente.

Sljedi uvođenje dokaznih predmeta. Postoje konkretna pravila na osnovi kojih se tijekom postupka uvode dokazni predmeti. Ti su koraci prilika da obje strane dođu do potrebnih informacija i dio su pravila za vođenje pravednog postupka.

10.16. Analiza iskaza svjedoka

Često je iskaz jednog svjedoka u suprotnosti s drugim. Razmišljanje o vjerodostojnosti tih iskaza dio je pripreme. Ključ leži u analiziranju jakih i slabih strana svakog svjedoka. Takva je analiza osnova za utvrđivanje argumenata koje će svaka strana u postupku iznositi tijekom suđenja.

Analizirajte iskaze svjedoka odlomak po odlomak (pomoći će vam označavanje redaka brojevima). Podvucite važne informacije i sažmite činjenice da biste ih poslije mogli upotrijebiti prilikom uvodnih i završnih riječi.

10.17. Primjer analize iskaza svjedoka radi utvrđivanja jakih i slabih strana

Ovo je primjer uzimanja iskaza svjedoka i njegove iscrpne analize u svrhu pripremanja pitanja koje će odvjetnici (obiju strana) postavljati i razmišljati o pravnim pitanjima koja su bitna za iznošenje njihovih argumenata.

- **Stupac +** odnosi se na iskaz koji će pomoći tužitelju.
- **Stupac –** odnosi se na iskaz koji bi mogao naštetiti tužitelju ili pomoći obrani.

Ovo je korisna aktivnost za učenike jer potiče na razmišljanje i jedan je od načina da nauče što je to iskaz svjedoka. Nakon što su uloge dodijeljene, ova aktivnost pomaže da se svjedok »uživi u ulogu«.

Poslušite se skečevima. Ova se strategija služi prirodnim dramaturškim vještinama učenika koji pripremaju vrlo kratke skečeve (u trajanju do najviše jedne minute) na osnovi materijala za simulirano suđenje. Ako pomaže, učenici mogu čitati iskaz svjedoka prije nego što izvedu skeč. Evo nekoliko primjera:

- *Terry Simon i Jordan Simon: roditelj dolazi u gimnastičku dvoranu da razgovara s Jordanom o podizanju novca s oporučnog računa.*
- *Morgan Pearce i trener Swift: trener upozorava Morgana da treba marljivo raditi ako želi zadržati stipendiju.*
- *Jamie Hagar i trener Swift: nakon smrti Jordana razgovaraju o tome kako se to sve dogodilo.*
- *Jordan Smith razgovara sa samim sobom o svojoj odluci da plati za EPO.*

Morgan Pearce je prijatelj pokojnog Jordana Simona i svjedok je tužitelja u predmetu *Simon protiv Swifta i Gimnazije Eastside*

Iskaz	Glavne točke	+ Tužitelj	- Tužitelj
1. Trener je primijetio da Jordan zabušava i nije zadovoljan. To nije samo Jordanova utrka – to je i utrka Jordanove škole.	J. zabušava i trener je nezadovoljan	Trener nezadovoljan	J. zabušava
2. Trener ga počinje sve jače kritizirati.	Uspjeh u školi. Trener kritizira J.	Trener kritizira J.	J. ima slabe rezultate u školi
3. Postaje sve gore krajem godine. Jedan od učenika višeg razreda dobiva punu stipendiju za ASU.	Dodatni pritisak trenera	Dodatni pritisak trenera	
4. To nije neobično, moram reći, jer Eastside gotovo uvijek završi među pet najboljih u državi i svake godine, čini se, netko dobiva stipendiju.	ASU stipendija, Eastside u konkurenciji	Eastside u konkurenciji	Konkurencija se isplati
5. Ta stipendija dolazi u krivo vrijeme za Jordana.	Naglasak na stipendiji za koledž		
6. Kao što sam rekao, trener već jako kritizira Jordana, a mi smo saznali za stipendiju upravo kada su Jordanovi rezultati bili najlošiji te godine.	Trener kritizira J. J. vrijeme najlošije u toj godini.	Trener kritizira J.	J. u stresu

Iskaz	Glavne točke	+ Tužitelj	- Tužitelj
7. Trener se raspalio.	Trener urla na Jordana.	Trener urla na Jordana.	J. rezultati najlošiji u toj godini. J. kriv.
8. Sjećam se da sam jednog dana u svlačionici čuo urlanje iz trenerove sobe.	Očevidac trenerova ponašanja	Grubo ponašanje trenera	
9. Pogledao sam kroz prozor i vidio kako se trener nadvio nad Jordana vičući i urlajući.	Trener prijeti J.	Trener prijeti J. Morgan može svjedočiti	
10. Čuo sam da trener kaže Jordanu: »Zaboravi na stipendiju za koledž, ako se ne središ, ja ću ti onemogućiti Eastside stipendiju!«	Prijeti da će mu onemogućiti Eastside stipendiju	Prijeti da će onemogućiti Eastside stipendiju	
11. U tom je trenutku trener digao pogled i vidio me kroz prozor.	Prijeti i Morganu	Potvrđuje situaciju u kojoj se J. nalazi	
12. Trener je pokazao prstom u mene i zaur-lao: »Nadam se da si ovo čuo, jer to se i tebe tiče!«	Trener opet urla	Trener opet urla. Briga za učelnike?	
13. Nakon toga trener je zalupio vratima i nastavio urlati na Jordana.			Treneru je stalo do J. To dokazuje time što vrši pritisak.

10.18. Ispitivanje

Vidi *Izravno ispitivanje i protuispitivanje* u materijalima za simulirano suđenje u predmetu *Simon protiv Swifta i Gimnazije Eastside*. To su postupci koji se koriste kod postavljanja pitanja tijekom suđenja.

Oblik tih pitanja (izravnih ili protupitanja) bitno se razlikuje u američkoj varijanti suđenja i odražava bit uloge suprotstavljenih strana u sudskom postupku. Svrha je izravnog ispitivanja pomoći svjedoku da ispriča svoju priču, dok se protuispitivanjem provjerava vjerodostojnost svjedoka. Ova dva različita načina ispitivanja treba uvježbavati. U Hrvatskoj se kod protuispitivanja koriste samo izravna, otvorena pitanja (osim u sudskim postupcima za ratne zločine). Opširnije u poglavlju *Osnovne razlike između američkog i hrvatskog pravnog sustava*.

Podsjetite svjedoke i njihove odvjetnike (kada uvježbavaju svoje uloge) da koriste izravno ispitivanje, ali i pokušaju pretpostaviti što će ih pitati tijekom protuispitivanja da bi bili spremni i za protivnička pitanja.

Kako spasiti vaše svjedoke tijekom izravnog ispitivanja ako odgovaraju netočno i/ili zaboravljaju činjenice. Preformulirajte pitanje. Kada postavljate pitanja, koristite neke ključne riječi koje će svjedoka podsjetiti na ono što je planirano za to konkretno svjedočenje.

Tijekom vježbe izmjenjujte uloge tako da odvjetnik bude svjedok i obrnuto, kako bi i jedan i drugi svladali tehniku ispitivanja.

Neka cijeli razred ispituje svjedoka da biste dobili što je moguće više pitanja. Potom izaberite ona pitanja koja najbolje odražavaju pravnu pozadinu predmeta.

10.19. Pravila o dokazima i prigovorima

Vidi materijale u predmetu *Simon protiv Swifta i Gimnazije Eastside*. Ova pravila definiraju što je prihvatljivo, a što nije. Proučavanje pravila još je jedna mogućnost da razgovarate o zakonitom postupanju.

Posebno pravilo za simulirana suđenja

Svjedok ne može iznositi nove činjenice koje bi izmijenile ishod predmeta, iako svjedoci mogu dodavati manje pojedinosti. Ako odvjetnik smatra da se svjedok udaljio od dobivenih informacija te da iznosi nove koje nisu vjerodostojne i koje mogu promijeniti ishod suđenja, može uložiti sljedeći prigovor: »Prigovor! Svjedok iznosi materijalnu činjenicu koja se ne nalazi u spisu.« Ili kažete: »To nije predmet ovog suđenja.«

Suđenje u Hrvatskoj: Na hrvatskom suđenju postavlja se pitanje: »Mogu li dobiti riječ?« To pitanje tijekom suđenja odvjetnicima omogućava provjeru strategije ispitivanja od strane suca i odvjetnika suprotne strane. Razlozi zbog kojih se na hrvatskom suđenju moli za »riječ« i obraćanje sucu temelji se na istim razlozima koji su navedeni u popisu mogućih američkih prigovora.

Proradite sve popisane prigovore i provjerite razumijevanje. Potom zamolite učenike da izaberu koje prigovore žele uključiti u simulirano suđenje. Možete odlučiti da smanjite broj prigovora i izaberete najbolja tri. Jedini prigovor koji svakako treba uključiti jest »to nije predmet ovog suđenja«. Pitajte učenike zbog čega se tijekom suđenja ulažu prigovori i na koji način oni ilustriraju pravedan postupak. Koji je pravilan oblik ulaganja prigovora? Vježbajte!!

Nastavnik može s cijelom grupom uvježbavati postavljanje pitanja, nedopuštenih i dopuštenih (što će učenicima pomoći prepoznavati one nedopuštene) upotrebom uljudnog obraćanja »Prigovor, časni suče« ili »Mogu li dobiti riječ?«

10.20. Razrada pravnih pitanja za obje strane u postupku: pravna pozadina

Vidi *Primjena prava da bi se iznijela pravna pozadina za obje strane u postupku*

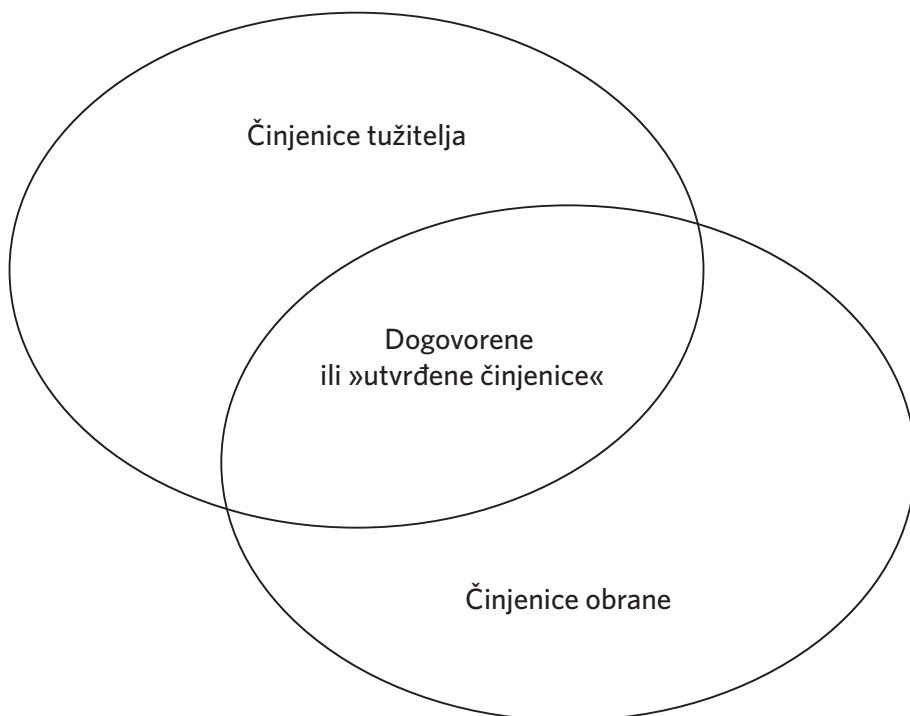
Vidi grafički prikaz *Vennova dijagrama*.

Vennov dijagram učenicima omogućava:

- da se metodom *sijevanja ideja* prisjete svih dokaza;
- da dokaze kategoriziraju (tužitelj i obrana);
- da analiziraju pravna pitanja.

Utvrđivanje pravnih pitanja omogućava koherentnu prezentaciju i pomaže timovima obje strane u postupku da koordiniraju svjedočenja. Ovo odgovara onom što u postupku pisanja nazivamo ključnom ili tematskom rečenicom.

10.21. Vennov dijagram

10.22. Uvodna riječ

Vidi *Tekst uvodne riječi*. Naglašavajte kratke i energične rečenice te važnost upotrijebljenih riječi: napišite tekst uvodne i završne riječi u koji će učenici upisivati materijal koji se odnosi na suđenje. Ako učenici mogu sastaviti smislene uvodne riječi za obje strane, to znači da su istinski ovladali činjenicama u predmetu.

10.23. Tekst uvodne riječi

»Hvala, časni suče«

»Ovo je predmet o...«

- *okušavanju sreće.*«
- *uspjehu po svaku cijenu koji je bit ove tragične priče.*« (za tužitelja)

- *udaranje nogu, jurnjava da se što prije prekine vrpca na cilju, to je ono za što je Jordan Simon živio i odlučio pobjeđivati po svaku cijenu.*« (za obranu)

Počnite i završite frazom koja sažima važne pravne argumente i ostavlja snažan dojam. Pozovite se na taj argument i na kraju uvodne riječi da biste na taj način u glavama sudbenog vijeća/porotnika ostavili trajniju sliku.

»Uz dopuštenje Suda, ja sam _____ i iznijet ću uvodnu riječ za svoju stranku _____.«

»U ovom se predmetu radi (sažetak ili pregled ključnih činjenica koje su važne za vašu stranu u postupku: organizirano, jednostavno i kronološki).«

Ispričajte priču tako da se lako zapamti i da slušateljima bude zanimljiva. Vi ste pripovjedač s porukom!

»Pozvat ćemo tri svjedoka da potkrijepu našu tvrdnju da _____. Naš je prvi svjedok _____, koji će vam ispričati _____. On/ona će (objasniti, sažeti, opisati) _____. Ovo će svjedočenje potkrijepiti našu tvrdnju da _____, time što je (povežite svjedoka s pravnom pozadinom predmeta i onim što namjeravate pokazati tijekom suđenja). Sljedeći svjedok kojeg izvodimo je _____ (nastavite opisivati svjedoke). Uz pomoć ovih svjedoka pokazat ćemo (opišite elemente prava i kako se ono primjenjuje na vaš slučaj). Sigurni smo da ćete na kraju suđenja odlučiti da _____ (navedite što želite da sudac i/ili porota uzmu u obzir kada odlučuju u vašu korist).

Navedite pravna pitanja koja ćete dokazati. Razdvojite ih, ako ih ima više, definirajte ih jasnim jezikom te navedite primjere.

Ne zaboravite!

- Pokazati entuzijazam, samopouzdanje i integritet odabirom tona, ponašanjem i izvedbom.
- Ponašati se poput pravog pripovjedača priča, opisujući radnje na živopisan način, uz izražavanje emocija i dramatski kada treba.
- Opisati svoju stranku poroti na način koji će probuditi njihovu empatiju prema njemu i njegovoj situaciji.
- Izbjeći prepiranje ili izražavanje osobnog mišljenja.
- Pretpostaviti i objasniti potencijalne slabosti svojih argumenata.
- Izbjeći ikakve bilješke dok iznosite uvodnu riječ. Nemojte NI-KADA čitati cijelu uvodnu riječ. U najgorem slučaju poslužite se

jednim listom papira na koji ćete zapisati glavne stvari o kojima želite govoriti. Što češće uspijete uspostaviti kontakt pogledom s porotom, to će snažnija i uvjerljivija biti vaša uvodna riječ.

10.24. Završna riječ

U dionici *Završna riječ* radi se o posljednjem dijelu suđenja pa je važno sažeti sva važna pitanja. Vidi opciju pobijanja za tužiteljstvo.

10.25. Tekst završne riječi

TUŽITELJ

U vlastitoj težnji za pobjeđivanjem po svaku cijenu optuženici se nisu pridržavali svoje dužnosti da njihov vrhunski atletičar bude siguran.

»Časni suče, ja sam _____ i iznijet ću svoju završnu riječ tužitelja. Čuli ste svjedočenje Kelly Simon koja je kao samohrana majka učinila sve da podrži i brine se o Jordanu. Ispričala je kako je otišla do trenera Swifta nakon što je otkrila da njezin sin podiže velike svote novca sa skrbničkog računa koji je za njega otvorila i on joj je tom prilikom obećao da će razgovarati s Jordanom.«

Nabrojte druge svjedoke i ključne točke iz njihovih iskaza, na primjer:

»Jordanu je njegov trener bio uzor i zamjena za oca. Morgan Pearce je svjedočio da je primijetio promjene u Jordanovu ponašanju i fizičkom izgledu. Morganu je bilo jasno da Jordan upotrebljava steroide. Kako to da trener nije o tome ništa znao? Morgan je također svjedočio da je na Jordana vršen jak pritisak u smislu pobjeđivanja.

»Kelly Simon je svjedočila da je samohrana majka i da je očekivala da će trener i škola zaštititi njezina sina.«

»Sudski vještak je svjedočio da je škola bila dužna otkriti upotrebu steroida i poduzeti mjere da to spriječi.«

Zakonski uvjeti na osnovi kojih se trener i gimnazija smatraju odgovornima i krivima za nehaj ispunjeni su:

- dužnost
- teret
- nanošenje štete.

Navedite svjedočenja na strani obrane koja podupiru vaše tvrdnje:

- Trener je postupao nehajno jer je propustio raspitati se o promjenama koje je zamijetio na Jordanu.
- Trener nije s Jordanom raspravljao o izvještaju o EPU koji je postojao u knjižnici.
- Prema svjedočenju Morgana Pearcea trener je jasno rekao da su neki natjecatelji, da bi dobili stipendiju za koledž, upotrebljavali nedopuštena sredstva te da jedna godina nije nikakva cijena u usporedbi sa stipendijom.
- Škola i trener zanemarili su svoju dužnost prema Jordanu pa stoga snose krivnju za njegovu smrt.
- Trener je vršio pritisak na Jordana, govorio je da uspješni sportaši na koledžu upotrebljavaju EPO, pa stoga snosi krivnju za Jordanovu smrt.

»S obzirom na gubitak i štetu koju je Kelly Simon pretrpjela zbog smrti svog sina, tražimo da optuženike proglasite krivima za nehaj koji je uzrokovao smrt Jordana Simona. Hvala Vam, časni suče.«

10.26. Strategije osvrta na predmet

Kviz za svjedoke još je jedna prilika za osvrtnje na osnovne činjenice predmeta. Može se koristiti za rad u paru ili kao mini kviz. Raspored je osmišljen tako da učenicima pomogne utvrditi slijed događaja i pripremiti pravnu pozadinu predmeta.

Nastavni materijal: 10.6. *Kviz za svjedoke u predmetu Simon protiv Swifta i Gimnazije Eastside*, 10.7. *Rješenja kviza za svjedoke u predmetu Simon protiv Swifta i Gimnazije Eastside*

11. Nakon suđenja

11.1. Osvrt na suđenje

Osvrt na suđenje sastoji se od dva ili od tri dijela:

- pojedinačni;
- cijeli razred;
- male radne grupe.

Analiza uloga: važnost naknadnog promišljanja. Ovo je prilika za učenike da analiziraju vlastitu izvedbu i sve ono zbog čega smatraju da je vrijedno organizirati simulirana suđenja. Uvijek započnite s pitanjima koja se odnose na ono što su učenici uspješno izveli! Na primjer, »Kada bih to ponovo radio/radila, ja bih« Ili »Što sam naučio/naučila sudjelujući u simuliranom suđenju?«

11.2. Osvrt na ustavna načela

Već smo ih spomenuli na početku: pravna država, pretpostavka nevino-
sti, teret dokazivanja u kaznenim i građanskim predmetima, zakonito
postupanje, prava optuženika u kaznenom postupku.

Što ste od ovog vidjeli na djelu? Zašto su ova načela važna?

Rasprava u razredu: Što je pridonijelo pravičnosti ovog postupka?

Pravo na pravedno suđenje. Simulirano suđenje. Svrha: Omogućiti sudionicima razumijevanje onog što se podrazumijeva pod pojmom »pravednog suđenja« i »nepravednog suđenja«. Provodeći ovu aktivnost, sudionici postaju svjesni pravednosti suđenja kao temeljnog ljudskog prava te različitih komponenata koje sudski postupak čine pravednim.

Ovo je odlična aktivnost koja se bavi međunarodnim konceptima pravednog suđenja. Prikladna popratna aktivnost.

11.3. Pitanja za usporedbu u radnom listiću za učenike

PRVI RADNI LISTIĆ ZA UČENIKE

Upute: Ponovite sljedeće izjave s dodijeljenim partnerom. Odlučite koje izjave određuju značajke *Common Law* sustava, a koje *Civil Law* sustava. Napiši kraticu COM na crtu ako je riječ o *Common Law* sustavu, a kraticu CIV ako je riječ o *Civil Law* sustavu.

1. _____ Sudac ima pasivnu ulogu i ponaša se kao arbitar.
2. _____ Do istine će se doći ispitivanjem činjenica.
3. _____ Porota može imati oblik savjetnika laika koji su u Vijeću uz suca.
4. _____ Pretpostavlja se da će se do istine doći suprotstavljanjem suprotnih stajališta.
5. _____ Ovaj se sustav najviše primjenjuje u svijetu.
6. _____ Svaka strana treba ustrajati na svojem stajalištu.
7. _____ Porota mora saslušati dokaze i odlučiti tko govori istinu.
8. _____ Ovaj se sustav primjenjuje u većini zemalja engleskoga govornog područja (Velika Britanija, Amerika i veći dio Kanade).
9. _____ Uloga je suca da vodi istragu, provjerava dokaze i saslušava svjedoke.
10. _____ Do istine će se doći poštenom i nadahnutom polemikom.

DRUGI RADNI LISTIĆ ZA UČENIKE

Ime učenika/učenice

Upute: Vidio/vidjela si i/ili sudjelovao/sudjelovala si u suđenju Marici. Tvoja skupina treba popuniti donju tablicu i usporediti ova suđenja.

TKO JE ŠTO ČINIO NA SVAKOM OD SUĐENJA?

	Hrvatska	SAD
Državni odvjetnik		
Obrana		
Sudac		
Sudac porotnik (samo Hrvatska)		

	Hrvatska	SAD
Porota (samo SAD)		
Svjedoci		

NA KOJI JE NAČIN DONESENA ODLUKA O KRIVNJI ILI NEDUŽNOSTI U SVAKOM OD SUSTAVA?

Hrvatska	SAD

TKO JE SPREČAVAO KORIŠTENJE NEPOŠTENIH INFORMACIJA?

Hrvatska	SAD

NAVEDI ŠTO SMATRAŠ PREDNOSTIMA I NEDOSTACIMA U SVAKOM OD SUSTAVA?

Hrvatska	SAD

TEME ZA USPOREDBU I RADNI LISTIĆI ZA ODGOVORE

1. Može li tko reći zašto se u kanadskoj pokrajini Québecu i u američkoj saveznoj državi Louisiani primjenjuje *Civil Law*, »inkvizitorski« sustav?

2. Neka vas ne zbuni izraz *Civil Law*.

U američkom sustavu govorimo o kaznenim zakonima i građanskim zakonima, ali mi govorimo o tipovima zakona. U kontradiktornom sustavu, građanski zakoni reguliraju aktivnosti među pojedincima. To uključuje izvanugovornu odgovornost za štetu, nemar, ugovore i intelektualno vlasništvo.

U ovoj aktivnosti *Civil Law* odnosi se na jedan od dva prevladavajuća zakonska sustava u svijetu. On ima drugačiju strukturu i drugačiji set zakonskih procedura iz američkog kontradiktornog sustava.

11.4. Odgovori na pitanja za usporedbu u radnom listiću za učenike

ODGOVORI NA PRVI RADNI LISTIĆ ZA UČENIKE

Upute: Ponoviti sljedeće izjave s dodijeljenim partnerom. Odlučiti koje izjave određuju značajke *Common Law* sustava, a koje *Civil Law* sustava. Napiši kraticu COM na crtu ako je riječ o *Common Law* sustavu, a kraticu CIV ako je riječ o *Civil Law* sustavu.

1. COM Sudac ima pasivnu ulogu i ponaša se kao arbitar.
2. CIV Do istine će se doći ispitujući činjenice.
3. CIV Porota može imati oblik savjetnika laika koji su u Vijeću uz suca.
4. COM Pretpostavlja se da će se do istine doći suprotstavljanjem suprotnih stajališta.
5. CIV Ovaj se sustav najviše primjenjuje u svijetu.
6. COM Svaka strana treba ustrajati na svojem stajalištu.
7. COM Porota mora saslušati dokaze i odlučiti tko govori istinu.
8. COM Ovaj se sustav primjenjuje u većini zemalja engleskoga govornog područja (Velika Britanija, Amerika i veći dio Kanade).
9. CIV Uloga je suca da vodi istragu, provjerava dokaze i saslušava svjedoke.
10. COM Do istine će se doći poštenom i nadahnutom polemikom.

ODGOVORI NA DRUGI RADNI LISTIĆ ZA UČENIKE

Ime učenika/učenice

Upute: Vidio/vidjela si i/ili sudjelovao/sudjelovala si u suđenju Marici. Tvoja skupina treba popuniti donju tablicu i usporediti ova suđenja.

TKO JE ŠTO ČINIO NA SVAKOM OD SUĐENJA?

	Hrvatska	SAD
Državni odvjetnik	Teret dokazivanja državnog slučaja. Predstavlja državni slučaj i postavlja pitanja svjedocima.	Teret dokazivanja državnog slučaja, obrana državnog slučaja, pokušava spriječiti da se uzmu u obzir nepovoljni dokazi

	Hrvatska	SAD
Branitelj	Predstavlja slučaj branjenika i postavlja pitanja svjedocima	Brani slučaj branjenika i pokušava spriječiti da se uzimaju u obzir nepovoljni dokazi, osporava drugu stranu
Sudac	Donosi odluku o činjenicama u postupku, donosi odluku o krivnji ili nedužnosti u postupku. Inicira saslušavanje svjedoka, ispituje dokaze, sprečava nepoštena pitanja.	Ima ulogu arbitra među odvjetnicima, osigurava ispravnost i dostojanstvo postupka, odlučuje hoće li dopustiti neko pitanje ili dokaz, upućuje porotu na zakon.
Sudac porotnik (samo Hrvatska)	Postavlja pitanja svjedocima, pomaže sudcu pri donošenju odluke o krivnji ili nedužnosti u slučaju	
Porota (samo SAD)		Odlučuje o činjenicama u postupku, donosi odluku o krivnji ili nedužnosti u slučaju, obično mora biti anonimna
Svjedoci	svjedoče	svjedoče

NA KOJI JE NAČIN DONESENA ODLUKA O KRIVNJI ILI NEDUŽNOSTI U SVAKOM OD SUSTAVA?

Hrvatska	SAD
Odluka suca i sudaca porotnika (laika)	Odluka porote

TKO JE SPREČAVAO KORIŠTENJE NEPOŠTENIH INFORMACIJA?

Hrvatska	SAD
Sudac	Odvjetnici pomoću svojih prigovora i sudac vođenjem postupka

NAVEDI ŠTO SMATRAŠ PREDNOSTIMA I NEDOSTACIMA U SVAKOM OD SUSTAVA?

Hrvatska	SAD
<p>Npr.: Prednosti: Sudac ima kontrolu nad onim što se prikazuje kao dokaz. Sudac može istraživati što se dogodilo.</p>	<p>Npr.: Prednosti: Sudac ima ulogu arbitra i osigurava ispravnu proceduru koju moraju slijediti obje strane. Savjetuje porotu o zakonu. Porota od 12 ljudi donosi odluku.</p>
<p>Nedostaci: Suci porotnici nisu nasumičan odabir ljudi, malo ih je. Suđenje ovisi o znanju i vještini suca.</p>	<p>Nedostaci: Odvjetnici ne moraju biti podjednako učeni i spretni. Ako ne daju prigovore, loš dokaz može ući i postupak. Ishod može ovisiti o sposobnosti odvjetnika da utječe na porotu.</p>

11.5. Osvrt na simulirano suđenje

Ime: _____

Igrao/igrala sam sljedeću ulogu u simuliranom suđenju: _____

Moj je ulogabila važna zbog: _____

Za svoju ulogu trebao/trebala sam sljedeće vještine: _____

Kad bih imao/imala prilike ponovo igrati istu ulogu, ja bih ili ne bih to izabrao/izabrala zbog toga što _____

Najbolje što sam učinio/učinila u simuliranom suđenju bilo je _____

Najteži je dio simuliranog suđenja za mene bio _____

Sudjelujući u simuliranom suđenju, naučio/naučila sam _____

11.6. Angažiranje stručnjaka u razredu

U području primjene simuliranih suđenja uspostavljena je suradnja između odgojno-obrazovnog i pravosudnog sustava u Hrvatskoj. Nastavnici se mogu obratiti stručnjacima pojedinih sudova za njihovu stručnu pomoć u pripremi i izvedbi simuliranih suđenja.⁴

Učitelji trebaju jasno komunicirati sa stručnjacima i objasniti im svrhu njihove posjete razredu. Mogu pozvati odvjetnika, studente prava i jednog suca da sudjeluju u samom suđenju ili posluže kao stručnjaci savjetnici.

Stručnjaci odvjetnici ili suci najučinkovitije će doprinijeti radu ako unaprijed pročitaju predmet, a ne da učenicima drže predavanja. Dajte im konkretan zadatak, kao na primjer, da pomognu razredu u razumijevanju pravnih pitanja i pomognu učenicima u ulozi odvjetnika i postavljanju dobrih pitanja. Neka učenici sastave pitanja prije nego što stručnjaci posjete razred.

Stručnjaci mogu pomoći oko koordinacije i popratnih aktivnosti neophodnih za izvođenje simuliranog suđenja, dogovoriti s nastavnikom raspoloživost pravih sudnica, objasniti pravna pitanja i teret dokaza, objasniti posebna pravna pitanja vezana za sudski postupak (na primjer: komparativni nehaj u predmetu *Simon protiv Swifta i Gimnazije Eastside*), provjeriti jesu li učenici upoznati s postupkom simuliranog suđenja i svojim ulogama, pomoći učenicima u pripremi njihovih uloga ili svjedočenja, ako im je pomoć potrebna, nadgledati izvedbu suđenja, voditi aktivnost kada se učenici osvrću na izvedeno simulirano suđenje, savjetovati kako da uredite učionicu da izgleda kao sudnica i drugo.

11.7. Proširivanje tema za simulirano suđenje

Teme za simulirano suđenje mogu biti: mladi sportaši i upotreba steroida, rasizam, varanje u školi, vožnja pod utjecajem alkohola. Zamolite savjetnika ili stručnjaka izvan škole da vam prenese najnovije informacije o tim problemima.

⁴Kao dobar primjer takve suradnje može poslužiti i Vodič Američke odvjetničke komore o uključivanju stručnjaka u razredu: www.abanet.org/publiced/mocktrialguide

11.8. Važna suđenja

Povijest i aktualna događanja.

11.9. Alternativno rješavanje sporova - mirenje ili sudski postupak?⁵

S obzirom na to da se pravno obrazovanje usredotočuje na pravosudni sustav i zbog činjenice da su simulirana suđenja privlačna strategija, često smo skloni previdjeti da postoje izvansudske metode rješavanja sporova.⁶

Ova strategija ima za cilj usporediti mirenje s poznatijim sudskim postupkom u kojem sudjeluju suprotstavljene strane. Strategija se može raditi s učenicima od 5. razreda pa do završnog razreda srednje škole. Predloženi sudski predmeti mogu se zamijeniti ovisno o dobi i sposobnosti učenika.⁷

USPOREDBA MIRENJA I SUDSKOG POSTUPKA

Mirenje	Sudski postupak
Usredotočeno na budući odnos između stranaka u sporu	Usredotočen na ispravljanje prošlih povreda ili šteta
Cilj je pronaći ono oko čega se obje strane slažu	Cilj je pokazati različita stajališta
Stranke pokušavaju doći do zajedničkog rješenja	Sudac ili porota utvrđuju krivnju ili grešku i određuju kaznu
Neformalno	Formalan
Dan ili dva	Ovisno o broju svjedoka, može biti dugotrajan

⁵Zakon o mirenju (NN 163/03). Čl. 1. ovoga Zakona uređuje se mirenje u građanskopravnim sporovima, uključujući i sporove iz područja trgovačkih, radnih i drugih imovinskopravnih odnosa u stvarima u kojima stranke mogu slobodno raspolagati, ako za neke od tih sporova posebnim propisom nije nešto drugo određeno.

⁶Priručnik Američke odvjetničke komore, Mock Trial Guide.pdf.

⁷Modul građanskog odgoja i obrazovanja: **Učitelji i učenici miritelji** (www.azoo.hr).

Mirenje	Sudski postupak
Dogovara se u vrijeme koje odgovara objema strankama	Suđenje se zakazuje prema programu rada suda
Obje stranke biraju miritelja	Određuje se sudac
Sporazum se može postići ubrzo nakon nastajanja spora	Na određivanje datuma rasprave može se čekati mjesecima pa i godinama
U privatnosti , nema promatrača	Javno suđenje
Nema odvjetnika već samo nepri-strana treća osoba, miritelj (brže je, manje košta, fleksibilnije je)	Trošak za odvjetnike
Radi se o postupku u kojem svaka strana ima vremena ispričati svoju verziju i saslušati drugu stranu	Suđenje je postupak u kojem sudjeluju suprotstavljene strane, svaka strana iznosi svoje argumente i nastoji dokazati da je druga strana u krivu
Stranke su odgovorne za svoj problem i donose vlastito rješenje	Odvjetnici, svjedoci, sudac i porota kontroliraju problem oko kojeg se stranke spore
Miritelj nastoji obje strane držati u ravnopravnom položaju	Sudac ne može ništa učiniti ako je jedna strana u postupku izrazito jača ili mudrija

12. Suradničko učenje

UVOD

Suradničko učenje je uspješna strategija poučavanja pri kojoj mali timovi učenika različitih sposobnosti koriste različite aktivnosti učenja u cilju boljeg razumijevanje nekog problema. Svaki član tima odgovoran je ne samo za učenje, već i za pomaganje ostalim članovima tima da nauče, što stvara okružje i osjećaj uspjeha.

Suradničko učenje je metoda poučavanja u malim grupama učenika koji zajedno rješavaju isti zadatak. Svaki član grupe uči novi materijal i pomaže ostalim članovima grupe da usvoje važne informacije.

Uspjeh suradničkog učenja temelji se na tri međusobno povezana čimbenika:

- **Grupni ciljevi.** Kod suradničkog učenja timovi rade zajedno s ciljem prepoznavanja i napredovanja svakog pojedinog člana grupe.
- **Pojedinačna odgovornost.** Svaki se član tima ocjenjuje pojedinačno. Članovi tima rade zajedno, no uspjeh pojedinaca osnova je za ocjenjivanje uspjeha cijelog tima.
- **Jednake mogućnosti za uspjeh.** Individualno poboljšanje prethodne izvedbe važnije je od »pobjeđivanja«. Vježbanje i rješavanje problema osmišljeni su tako da promiču i dovode do individualnog uspjeha.

Međutim, konačni uspjeh suradničkog učenja temelji se na jedinom, ali vrlo važnom načelu: učenike se podučava kako sudjelovati u grupnom radu. Učitelji i nastavnici ne smiju pretpostaviti da učenici znaju kako se treba ponašati u grupi.

KOJE SU PREDNOSTI SURADNIČKOG UČENJA?

- *Učeničko postignuće:* učinci koji dovode do postignuća i uspjeha učenika pozitivni su i dugotrajni bez obzira na razinu i predmet podučavanja.
- *Nastavak obrazovanja:* veća je vjerojatnost da će učenici nastaviti i da neće odustati jer se njihovi doprinosi nadziru, poštuju i nagrađuju.

- *Poboljšanje odnosa*: jedna od najvećih prednosti suradničkog učenja jest u tome da učenici na taj način bolje razumiju i vole jedan drugog.
- *Poboljšanje vještina kritičkog razmišljanja*: nude se veće mogućnosti za kritičko razmišljanje pa učenici ostvaruju znatan napredak u usvajanju tih vještina.
- *Poboljšanje usmene komunikacije*: povećavaju se vještine usmenog komuniciranja učenika s vršnjacima.
- *Poboljšanje socijalnih vještina*: socijalne vještine učenika također se povećavaju.
- *Povećavanje samosvijesti*: kada rad učenika ocjenjuju članovi njegova tima, njihova samosvijest i samopoštovanje znatno rastu.
- *Pojedinačno ocjenjivanje*: kod suradničkog učenja cilj nije proizvesti niz točnih odgovora za cijelu grupu, već razviti i povećati postignuće svakog pojedinog učenika. Iako članovi tima rade zajedno da bi ovladali nekim informacijama, ocjenjuje se uspjeh svakog pojedinog člana grupe u ovladavanju sadržajem.
- *Pozitivna samostalnost*: važno je da zadatke strukturirate tako da učenici shvate da zajedno pobjeđuju i zajedno gube. Učenici moraju znati da je neophodan napor svakog člana grupe da bi ostvarili uspjeh te da svaki član grupe daje svoj jedinstveni doprinos zajedničkim nastojanjima.
- *Heterogene grupe*: grupe se sastoje od tri, četiri ili pet članova. Grupirajte učenike različitih sposobnosti, nacionalnih pripadnosti, rase i spola. Također je važno da se grupe ne sastavljaju prema prijateljstvima ili klikama.
- *Jasne upute i/ili napuci*: potrudite se dati jasne i precizne upute ili napatke. Neka vašim učenicima bude jasno što su im zadaci. Ako je primjereno, obavijestite ih o tome što trebaju podastrijeti kao dokaze da su svladali zadanu materiju.
- *Jednake mogućnosti za postizanje uspjeha*: nastojte da svaki učenik zna da ima jednake šanse za savladavanje gradiva. Obavijestite svakog učenika o tome da daje svoj doprinos tomu da grupa u konačnici bude nagrađena.
- *Jasni ciljevi učenja*: morate točno opisati što se očekuje da će učenici naučiti. Potrudite se da učenici shvate da su grupe kod suradničkog učenja sredstvo za ostvarivanje nekog cilja, a ne cilj sam za sebe.

- *Pojedinačna i grupna odgovornost:* Isplanirajte vrijeme za promatranje rada grupe i bilježite učestalost pojedinačnih doprinosa radu grupe. Potaknite učenike da druge podučavaju o onom što su naučili. Zamolite članove grupe da raspravljaju o uspjehu svladavanja ciljeva i uspješnosti ostvarivanja suradnje. Pomozite im da donesu odluku o tome koja će ponašanja nastaviti upotrebljavati, što će promijeniti, a što izbaciti.
- *Dovoljno vremena:* budite sigurni da učenici imaju dovoljno vremena da ovladaju zadanim informacijama. Grupe moraju nastaviti zajednički rad tako dugo dok ne nauče zadano gradivo.

Učinkovita primjena suradničkog učenja u razredu često se provodi u četiri koraka. Razmotrite sljedeća četiri elementa pri planiranju i primjeni suradničkog učenja u svom radu s učenicima:

1. PREDSTAVLJANJE SADRŽAJA

Aktivnost poučavanja mora se dogoditi prije svake aktivnosti suradničkog učenja. To znači da materijale za simulirano učenje treba temeljito pročitati i analizirati prije no što učenike podijelite u grupe i podijelite im uloge.

2. GRUPNI RAD

To je vrijeme – nakon što ste iznijeli novo gradivo – kada se učenici uključuju u aktivnost suradničkog učenja. Strategija suradničkog učenja odabire se i objašnjava cijelom razredu. Učenike se podijeli u različite grupe i daje im se dovoljno vremena za izvršenje zadataka.

Prije no što započnu rad u grupama, učenicima treba podijeliti uloge. Radit će u grupama po dvoje ili troje kada rade na zadacima iz nastavnog materijala koji se odnosi na odgovornost i zadatke.

Mogućnosti formiranja grupa su različite: parovi svjedoka i odvjetnika koji izvode izravno ispitivanje, parovi odvjetnika koji iznose uvodnu odnosno završnu riječ; grupe od po tri odvjetnika, svjedok i odvjetnik koji izvodi protuispitivanje svjedoka suprotne strane, troje sudaca, sudski redar i službenik.

Veće grupe uključuju sve svjedoke jedne strane u postupku ili sve odvjetnike jedne strane u postupku.

Sastanak jako velike grupe uključuje sve sudionike jedne strane u postupku.

Dodjeljivanje konkretnih uloga za aktivnost suradničkog učenja pomoći će u izvršenju zadatka. Primjeri su suradničkih uloga organizator za izvršenje zadatka, zapisničar, istraživač, i sl.

Dodajte i **grupu za nadzor**: organizator zadatka, zapisničar, istraživač ili neka druga suradnička uloga, a svi se oni sastaju nakon što im je zadatak objašnjen da bi razmijenili ideje o tome kako biti što učinkovitiji.

Mogu se ponovno sastati za vrijeme dok grupe rade na svojim zadacima i provjeriti ostvaruju li grupe zadane ciljeve i pripremaju li se za simulirano suđenje.

3. POJEDINAČNO OCJENJIVANJE

Kod suradničkog učenja cilj nije doći do niza točnih odgovora za cijelu grupu, već razvijati i poboljšati postignuće svakog člana grupe. Iako članovi grupe **rade zajedno** na usvajanju informacija, svakog člana grupe treba **pojedinačno ocijeniti** ovisno o uspješnosti svladavanja gradiva. Ukratko, svakog se ocjenjuje u skladu s njegovim postignućem.

Kod simuliranog suđenja pojedinci moraju dobro znati svoju ulogu i biti uvjerljivi, a grupa mora raditi i timski da bi ostvarila zahtjeve izvođenja simuliranog suđenja. Članovi grupe moraju biti spremni i znati kako »spašavati« jedne druge i pružati potporu svim članovima tima.

4. PRIZNANJE ZA RAD SVAKE GRUPE

Najbolje je prepoznati i pohvaliti napore tima kao cjeline. Jednako je tako važno nagraditi napore tima u pomaganju pojedinačnim članovima u svladavanju konkretnog materijala. Nagrada može biti sasvim jednostavna, jedan navijački usklik pohvale cijelog razreda ili niz »daj pet« pokreta rukom.

Proslava završetka simuliranog suđenja uključuje i pozitivan osvrt tijekom kojeg učenici imaju mogućnost jedan drugom čestitati i razmisliti o tome što bi mijenjali u eventualnim budućim simuliranim suđenjima.⁸

⁸Izvor: Teacher Vision (www.teachervision.fen.com/cooperative-learning/teaching-methods/48448.html)

13. Popis predmeta za simulirano suđenje

Toni Benko protiv Eme Sever i Jutarnjih novina

Građanska parnica u kojoj profesor srednje škole podnosi tužbeni zahtjev protiv lokalnog dnevnog lista Jutarnje novine za naknadu štete (hrvatski primjer simulacije sudskog procesa za srednje škole)

Županijsko državno odvjetništvo u Zagrebu protiv Andreje Rogan

Kaznena parnica u kojoj očajnički pokušaj nastavka burne ljubavne veze završava pokušajem ubojstva (hrvatski primjer simulacije sudskog procesa za srednje škole)

Država protiv Martina Becka

Kazneni predmet u kojem se radi o varanju u školi i smrti jednog suučelnika na plaži Ballena.

Država protiv Campbella

Kazneni predmet u kojem je žrtva vršnjačkog nasilja optužena za postavljanje bombe u školi.

Država protiv Randalla

Kazneni predmet u kojem se radi o vrijeđanju i fizičkom napadu.

Država Oregon protiv Cindy Ballard

Kazneni predmet u kojem se radi o bijegu s mjesta nesreće.

Država protiv Syda Pricea

Kazneni predmet u kojem je učenik optužen za podmetanje požara koji je gotovo potpuno uništio skijalište pa se sumnja na eko-terorizam.

Thomas Jackson protiv Velike američke duhanske tvrtke

Parnični postupak u kojem se utvrđuje je li tuženik, proizvođač cigareta, postupao nesavjesno ili prijevarno prema tužitelju, maloljetniku koji umire od raka pluća.

14. Smotre simuliranih suđenja

14.1. Školske, županijske i državna smotra simuliranih suđenja

Smotrama će škole:

- promicati suradnju i zdravo akademsko natjecanje među učenicima različitih sposobnosti i interesa
- ukazati zajednici na postignuća srednjoškolaca
- nastavnicima koji sudjeluju u natjecanju pružiti izazovno i vrijedno iskustvo.

14.2. Etički kodeks za sudionike smotri simuliranih suđenja

Učenici i njihovi nastavnici trebali bi na prvom sastanku tima za vođenje simuliranog suđenja pročitati ovaj Etički kodeks i o njemu raspravljati. **Etički kodeks odnosi se na sudionike, promatrače, goste i roditelje koji sudjeluju u svim događanjima u okviru simuliranog sudskog postupka.**

Svi se sudionici natjecanja u vođenju simuliranog sudskog postupka moraju pridržavati istih **visokih standarda akademskog ponašanja** koji se očekuju od učenika u njihovoj izvedbi. Plagijati nisu dopušteni. Usmeni i pismeni radovi moraju biti djelo samih učenika.

Tijekom sudskog postupka nastavnici, članovi tima koji ne nastupaju, promatrači, gosti i roditelji **ne smiju razgovarati, signalizirati ili komunicirati** s bilo kojim članom svog tima koji trenutno nastupa. Ne smiju također kontaktirati suce u vezi s tim krugom natjecanja, nego primjedbe treba upućivati koordinatoru natjecanja. Ova su pravila na snazi tijekom cijelog natjecanja. Članovi tima koji trenutno nastupaju mogu međusobno komunicirati tijekom sudskog postupka, međutim razgovor koji ometa druge nije dopušten. Osobe koje nisu članovi tima, nastavnici i instruktori moraju ostati u dijelu sudnice koji je predviđen za publiku i promatrače.

Ukoliko smotra preraste u natjecanje, članovima tima, nastavnicima i svim ostalim osobama izravno povezanima s pripremama tima za

vođenje simuliranog sudskog postupka nije dopušteno gledati ostale timove koji se natječu dok su i sami dio natjecanja. *Iznimka:* javnost je pozvana prisustvovati završnom krugu u koji su uključena posljednja dva tima posljednjeg dana državnog natjecanja.

Učenici daju obećanje da će se sudjelovati (natjecati se) poštujući najviše standarde ponašanja, iskazujući poštovanje prema svojim kolegama učenicima, suparnicima, sucima, nastavnicima te koordinatoru natjecanja i volonterima.

Svi natjecatelji vodit će računa o tome da i poraz i pobjedu prihvate dostojanstveno i suzdržano. Postupci će se voditi časno, pošteno i nadasve uljudno. Učenici će izbjegavati sve taktike za koje znaju da su pogrešne ili da se njima krše pravila. Učenici neće namjerno kršiti pravila smotre (natjecanja) **ni u mislima ni u stvarnosti.**

Nastavnici instruktori su suglasni da je tijekom smotre (natjecanja) u vođenju simuliranog sudskog postupka potrebno usredotočiti pažnju na njegove obrazovne vrijednosti.

Odvjetnici instruktori su suglasni da će zagovarati najviše standarde pravne struke i revno poticati poštenu igru. Svi će instruktori sudionike odvracati od namjernog kršenja pravila. Instruktori će učenike uputiti u postupak i ponašanje te će im pomoći da shvate i drže se pravila smotre (natjecanja) i ovog **Etičkog kodeksa**. Instruktove podsjećamo da su osobe od autoriteta i da kao takvi služe učenicima kao pozitivni uzori. Nastavnici instruktori i odvjetnici instruktori moraju se pobrinuti da učenici razumiju ovaj Etički kodeks te da prihvate obvezu njegova poštovanja. Posljedica povrede Etičkog kodeksa bit će diskvalificiranje iz smotre (natjecanja).

Optužbe za etičke povrede, koje se odnose na osobe koje nisu članovi učeničkih timova, treba odmah podnijeti koordinatoru natjecanja koji će zamoliti podnositelja žalbe da ispuni formular o nastalom sporu. Taj će formular biti dostavljen Državnom povjerenstvu za smotru simuliranih suđenja sa sjedištem u Agenciji za odgoj i obrazovanje, gdje će Povjerenstvo donijeti odluku o postupku glede optužbe, uključujući i obavještanje sudskog vijeća. Povrede do kojih dođe tijekom simuliranog sudskog postupka, a odnose se na učenike koji sudjeluju (natječu se) u tom krugu, predmet su postupka rješavanja spora opisanog u Pravidima smotre (natjecanja).

Svi dijelovi ovog Etičkog kodeksa obvezuju sve sudionike smotre (natjecanja) koji su suglasni da će se pridržavati njegovih odredbi.

15. Internetske stranice za dodatno istraživanje/pomoć

- Agencija za odgoj i obrazovanje (www.azoo.hr/programi) (Modul: Zakon u razredu – prema kulturi vladavine prava i demokracije)
- Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske (www.pravosudje.hr)
- Mirenje (mirenje.pravosudje.hr/mirenje)
- Hrvatska odvjetnička komora (www.hok-cba.hr/)
- Hrvatska udruga za mirenje (www.mirenje.hr/)
- Pravosudna akademija (www.pak.hr)
- Sudačka mreža (www.sudacka-mreza.hr)
- Vijeće Europe, Odjel za demokratsko građanstvo (www.coe.int)
- American Bar Association (www.abanet.org/publiced/mocktrialguide.pdf)
- National High School Mock Trial (www.nationalmocktrial.org)